

Identitetsspørsmålets betydning i møtet mellom kristne og muslimer

Kandidat: Julie Antoinette Jansvik

Dato: 6. januar 2010

Emnekode: AVH504, spesialavhandling med metode, 30 ECTS

Studieprogram: Cand.theol

År og semester: høstsemesteret 2009

Veileder: Førsteamanuensis Arild Romarheim

Det teologiske Menighetsfakultet

Disposisjon

1. Innledning	3
1.1 Motivasjon.....	3
1.2 Presentasjon av problemstilling.....	3
1.3 Presentasjon av fremgangsmåte.....	4
1.4 Begrepsavklaring.....	6
2. Islam i Norge	7
2.1 Islam, hva er kultur og hva er religion?.....	8
2.2 Muslimske minoriteter i Norge.....	10
3. Forholdet mellom religion og identitet	13
3.1 Religion som viktig identitetsmarkør.....	13
3.2 Hvordan religion kan sørge for viktige identitetsverdier.....	16
3.3 Pluralisme og identitet.....	19
4. Opplevelse av identitet og identitetsstrategier blant muslimskeminoriteter	21
4.1 Folkereligjøs strategi; å ta vare på den samlede identiteten bestående av både kultur og religion fra opprinnelseslandet.....	22
4.2 Unge norske muslimers forhold til islam som viktig identitetsmarkør.....	23
5. Er kristen identitet en faktor blant mange nordmenn?	33
6 Forholdet mellom kristne og muslimer i Norge	37
6.1 Retningslinjer for en åpen religionsdialog.....	37
6.2 Identitet som et viktig, men ikke uproblematisk tema i religions- og kulturmøtet.....	42
6.3 Troende kristne i møte med muslimer – hvordan påvirkes identitetsfølelsen i møte med den andre?.....	49
7 Noen avsluttende refleksjoner	52
8 Oppsummering og konklusjon	55

Innledning

1. Innledning

1.1 Motivasjon

I denne avhandlingen ønsker jeg særlig å se på hvilke muligheter som ligger i møtet mellom kristne og muslimer med fokus på identitet. Tematikk knyttet til religion, tilhørighet og identitet syns jeg er svært spennende og aktuelt i dagens flerkulturelle situasjon. Jeg er selv vokst opp i en flerkulturell setting her i Norge. Jeg har foreldre som kommer fra to kulturer, som i tillegg har bakgrunn i ulike kirkesamfunn. I ungdomstiden bodde jeg sentralt i Oslo. Og i denne perioden fikk jeg venner fra mange ulike kulturer, i tillegg representerte de ulike religioner. I vennegjengen min på ungdomsskolen min var det et flertall med muslimsk bakgrunn. Vi hang sammen i hverdagen, og vi lærte mye om hverandres perspektiver. Jeg opplever at dette gav meg et unikt innblikk i muslimsk kultur i en norsk kontekst. Dette er en erfaring som jeg er svært takknemlig for at jeg fikk oppleve. I fremtiden ønsker jeg å jobbe i Den norske kirke, og jeg har en stor interesse av å se nærmere på hvilket potensial som ligger i møtet mellom kristne og muslimer her i landet. Jeg tror dette møtet kan romme konflikter, men også danne utgangspunkt for vennskap og berikelse.

1.2 Presentasjon av problemstilling

Hva oppgaven omhandler

I denne avhandlingen ønsker jeg å se nærmere på identitetsspørsmålets betydning – spesielt den religiøse identitetens sentrale rolle - i møtet mellom kristne og muslimer her i Norge. Derfor velger jeg for det første å vie en del plass til redegjørelse og drøftning av ulike aspekter ved identitet og tilhørighet blant muslimske minoriteter. I tillegg vil jeg også se nærmere på tanken om at bevisstheten av den kristne kulturarven har blitt styrket blant mange nordmenn i møte med en sterk muslimsk tilstedeværelse. Videre vil jeg ta et nærmere blikk på Den norske kirkes mulige bidrag til følelse av nasjonalt felleskap og tilhørighet. Jeg mener dette er aktuelt i lys av tanken om at identitet har med tradisjoner og sosial forankring å gjøre - i tillegg til at identitet kan knyttes til tro, ideologi og erfaring¹. Jeg vil også se nærmere på hvordan identitetsopplevelsen kan påvirkes i møte mellom troende kristne og muslimer. Tilslutt vil jeg drøfte hvordan identitetsopplevelse kan påvirkes i dialogen mellom troende kristne og muslimer. Avhandlingen beveger seg innenfor fagdisiplinene religionsvitenskap og praktisk teologi. Hovedproblemstillingen for denne oppgaven er: Hvor vesentlig er spørsmålet om religiøst forankret identitet med tanke på en åpen dialog mellom muslimer og kristne?

Oppgavens formål

Grunnen til at jeg ønsker å skrive om dette temaet er at spesifikt religiøs identitet ser ut til å bli en stadig økende faktor i forhold til det rent kulturelle blant muslimer. Samtidig ser man tendensen til at mange nordmenn i møte med en sterk muslimsk tilstedeværelse har blitt mer bevisst sin egen kristenkulturelle arv. I forbindelse med temaet identitet kan det derfor være interessant å se nærmere på hvilken betydning den kan ha i møte mellom troende kristne og muslimer. Bevissthet om at religiøs identitet er et aktuelt og viktig aspekt blant mange muslimer og kristne mener jeg kan bidra til en åpen dialog. Identitetspolitikk og stigmatisering mener jeg derimot vil kunne skape større konfrontasjoner og skepsis mellom mennesker.

1.3 Presentasjon av fremgangsmåte

¹ Botvar, Pål Kjetil, 2001: Tro uten tilhørighet, tilhørighet uten tro. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme*, s. 214

I denne oppgaven har jeg ikke valgt en empirisk metode. I stedet baserer jeg meg på andres arbeid, altså sekunder litteratur. Særlig sentralt står Christine M. Jacobsens bok *Tilhørighetens mange former. Unge muslimer i Norge*, utgitt i 2002. Dette er en bok som jeg synes gir en god innføring i teorier knyttet til unge muslimeres identitetsarbeid her i landet. I tillegg har jeg i stor grad basert meg på Tove Nicolaisens *De tror på ordentlig. muslimer og kristne møtes i Norge. analyse av en usynlig dialog*, utgitt i 1990, et arbeid som bl.a. drøfter tematikk knyttet til møtet mellom kristne og muslimer i en nær dialog.

Fremgangsmåte

Jeg vil begynne med temaet muslimer i Norge. For videre å kunne diskutere betydningen av religiøs identitet blant muslimer i Norge tror jeg det kan være nyttig å starte med forholdet mellom kultur og religion i den religiøse tradisjonen islam. Dette mener jeg kan være en nyttig redegjørelse som aktualiserer hvor vanskelig det kan være å skille hva som er kultur og hva som er religion i møtet med muslimer. Videre vil jeg gi en kort redegjørelse for noe av bakgrunnen for den muslimske innvandringen til Norge, litt om hvilke grupper muslimer vi har i Norge, og litt om hvordan muslimene har organisert seg. Jeg vil så gjøre rede for forskning knyttet til religion og identitet. Der vil jeg bl.a. gå inn på hvordan religion ser ut til å være en viktig identitetsmarkør blant muslimer i Norge, samt noe teori knyttet til forholdet mellom religion og identitet (Hans Mol), og forholdet mellom pluralisme og identitet. Videre vil jeg gjøre rede for et utvalg av identitetsstrategier enkelte muslimer velger i møte med den Norske konteksten. Dette fordi jeg mener det kan gi et innblikk i identitetsarbeidet knyttet til islam blant norske muslimer. I den sammenheng vil jeg først og fremst vie plass til forskning gjort om yngre generasjoner muslimer i Norge, disse er jo generasjoner som er oppvokst i Norge og sannsynligvis beveger seg innenfor svært mange ulike ”verdener” i samfunnet.

Et spørsmål når det gjelder møtet mellom kristne og muslimer kan være følgende: Hvem representerer de kristne i møtet med muslimer? Derfor har jeg valgt å drøfte noen temaer knyttet til medlemmene i Den norske kirke. Jeg vil i tillegg se på om den kristenkulturelle arven eventuelt bidrar til en kristen identitet og en nasjonalfølelse.

I møtet mellom kristne og muslimer i Norge mener jeg at åpenhet er et viktig stikkord. Derfor vil jeg drøfte noen gode retningslinjer for en åpen dialog. I den sammenheng vil jeg også gå inn på enkelte religionsteologiske perspektiver. Identitetspolitikk er videre et tema jeg ønsker å drøfte. Dette fordi jeg mener det er et aktuelt tema i et samfunn der ulike kulturer og religioner møtes. Ikke minst har møtet med muslimer i Norge av og til båret preg av både skepsis og konfrontasjon. Jeg ønsker derfor å drøfte om ikke identitetspolitikk gjør seg gjeldende ved at kristendom blir brukt som et skjold mot islam i Norge. Til slutt vil jeg drøfte om ikke et møte mellom troende kristne og muslimer kan skape en spesiell forståelse og respekt, når jeg drøfter følgende: Hva skjer med identitetsopplevelsen i møte mellom troende kristne og muslimer? Jeg vil runde av drøftningsdelen i avhandlinger med noen avsluttende refleksjoner. Og helt til slutt vil jeg gi en oppsummering og konklusjon.

Avgrensing

I en avhandling der jeg drøfter betydningen av identitet blant kristne og muslimer i Norge, samt betydningen av identitet i møtet mellom dem, er det en rekke temaer som kunne vært aktuelle å drøfte. Det kunne for eksempel vært interessant å se på konkrete møter og dialog som faktisk har skjedd mellom kristne og muslimer her i landet. Slike eksempler kunne gi nyttig informasjon om hvordan kristne nærmet seg de første muslimene her i landet, og hva disse møtene kan ha bidratt til. Jeg har imidlertid valgt å holde meg til den teoretiske drøftningen knyttet til forholdet mellom kultur, tilhørighet, religiøsitet og identitet. Denne prioriteringen har jeg valgt fordi jeg mener det vil kunne være nyttige refleksjoner i videre arbeid med betydningen av identitet i møtet mellom kristne og muslimer her i landet. Innen islam er også kjønn et viktig stikkord. For eksempel har religion, kjønnsmakt og voldsbruk vært aktuelle tema i dialogen mellom kristne og muslimer². Allikevel velger jeg å avgrense meg fra tematikken kjønn i denne avhandlingen av plasshensyn. Jeg prioriterer heller drøfting av temaet identitetspolitikk fordi jeg mener dette også er et mulig aspekt ved møtet mellom kristne og muslimer.

1.4 Begrepsavklaring

Identitet

² Leirvik, Oddbjørn, 2006, s. 279

Identitet kan forstås som et ”begrep for menneskers samlede opplevelse av seg selv og andre som ’de samme’ over tid og i ulike sosiale sammenhenger.”³ I denne oppgaven vil jeg drøfte betydningen av identitet blant muslimer og kristne i Norge, samt betydningen av identitet i møtet og dialog mellom disse. Derfor vil det i tillegg være aktuelt å forstå identitet kontsruktivistisk og eksistensialistisk i tilknytningen til sosialisering og dialektikk mellom individ og samfunn⁴

Kultur

Kultur kan defineres slik: ”I videste forstand dreier kultur seg om menneskers samfunnsmessige overførte (tillærte) levemåter og vaner, (...)”⁵ Kultur kan forstås som menneskelig aktivitet som ikke er rent styrt av biologiske faktorer. Dette innebærer bl.a. at kultur betyr ”en overordnet innflytelse som omfatter ideer, praksiser, materielle og symbolske artefakter i løst sammenhengende, komplekse systemer hos ulike grupper eller samfunn”⁶.

Pluralisme

I denne avhandlingen ønsker jeg å bruke begrepet pluralisme i følgende sosiokulturelle forstand: ”konstateringen av det eksisterende mangfold av kulturer, identiteter og selvforståelse.”⁷, men også et mangfold av religioner og livssyn.

Troende kristne

Men denne termen sikter jeg til de som har tillit til Gud Skaperen ved personen Jesus og som gjerne går aktivt i menighet, foreningsarbeid, bibelgruppe og lignende⁸

Dialog

I denne avhandlingen forstår jeg dialog som samtale mellom to parter, og som er et alternativ til å ikke snakke sammen eller monolog som betyr enetale⁹.

³ Korsnes, Olav. red. 2008, s. 118

⁴ Jf. Korsnes, Olav. red. 2008, s. 118

⁵ Korsnes, Olav. red. 2008, s. 160

⁶ Korsnes, Olav. red. 2008, s. 160

⁷ Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001, s. 27

⁸ Romarheim, Arild, 6. juli 2009, kronikk i Vårt land, s. 24

⁹ Opsal, Jan og Bakke, Arild M., 1994, s. 167

Hoveddel

2. Islam i Norge

2.2 Islam, hva er kultur og hva er religion?

I møtet med muslimer er det et aktuelt spørsmål hva ved muslimenes tradisjoner som er kultur og hva som er religion. For det første kan islam ha veldig ulik profil ettersom hvilket land man har med å gjøre. Allikevel bærer alle land i verden der islam er den dominerende religion preg av den arabiske kultur hvor islam hadde sitt utgangspunkt. Mange deler av islams lære ble praktisert av araberne før det ble inkludert som en del av islam, som for eksempel pilegrimsferdens ritual. Andre aspekter av den pre-islamske arabiske kulturen ble imidlertid forbudt i islam¹⁰.

I Islam er det som kjent ingen patriark eller pave som kommer med dekreter om den ”rette lære”. Derfor blir det i stor grad opp til en hver som leser islamsk teologi å tolke teksten på bakgrunn av egen kunnskap. Pilegrimsturene til Mekka har bidratt til en viss grad av utveksling mellom muslimer med ulik bakgrunn, men fordi få kan arabisk begrenses virkningen av denne utvekslingen. Derfor har lokale religiøse ledere lenge kunnet foreta sine pilegrimsferder relativt upåvirket av såkalte ”mainstream teologiske strømninger”¹¹.

I våre dager ser man imidlertid i større grad enn for bare 30 år siden at mange muslimer forlater sitt eget lokalområde og bosetter seg i andre deler av verden. I 1993 bodde 100 millioner mennesker utenfor sitt eget fødeland¹². Muslimer kommer sånn sett oftere enn før i kontakt med andre måter å forstå islam på. Cand. mag. imam Leon Soudari-Hansen hevder at

¹⁰ Leon Soudari-Hansen, 2001, Islam – kultur eller religion?. Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimer og Kristne Ansigt til Ansigt*. s. 97

¹¹ Leon Soudari-Hansen, 2001, Islam – kultur eller religion?. Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimer og Kristne Ansigt til Ansigt*. s. 96

¹² Eriksen, Thomas Hylland, og Sørheim, Torunn Arntsen, 1994, s. 22

den enkelte imam i dag ikke lenger kan påstå å besitte den ubestridte sannhet. Den økte samferdsel har gjort forskjellene mellom ulike måter å forstå islam på mye mer iøynefallende for den enkelte muslim¹³.

Når en møter muslimer i Norge kan det være en utfordring å identifisere hva som er religion og hva som er kultur i dette møtet. Professor i interreligiøse studier Oddbjørn Leirvik peker på at det i Pakistan kan være store forskjeller mellom den religiøse kulturen i byen og på landet. Frontene mellom tradisjonsbinding og liberal kulturutvikling er i stadig bevegelse, både i den ”kristne” verden og den ”muslimske” verdenen i dag, sier han. Man kan kanskje ikke skille så tydelig mellom kultur og religion, dette fordi det er vanskelig å finne religion som ikke er preget av kulturell kontekst¹⁴. I denne sammenheng kan det være interessant å ta et tilbakeblikk på hvordan islam har beveget seg i ulike kulturelle kontekster fra Mohammeds tid.

Profeten Muhammed levde i Hejaz, som i dag betegnes som den vestlige del av det saudiarabiske kongedømmet¹⁵. Det var derfra islam som lære spredte seg til resten av verden, først via resten av Arabia, så gjennom Midtøsten, videre til Nord-Afrika, Lille-Asia og Asia og tilslutt Europa. Og overalt hvor Islam spredte seg så skjedde det en sammenblanding av islam-arabisk kultur og den lokale kulturen som møtte islam. Det var variert i hvilken grad islamiseringen påvirket pre-islamske kulturer på. Enkelte steder var islamiseringen svært omfattende, mens andre steder ble ikke den lokale kulturen endret noe særlig. Konsekvensen ble noen steder at det oppstod mange nytolkninger av islam som bar preg av allerede eksisterende lokal tradisjon, noe som møtte mye motstand hos tilhengere av den gamle formen for islam. En interessant nytolkning var den som fant sted da islam møtte hellenistisk kultur i Syria-Palestina. Et utgangspunkt for striden var om islam kun skulle bygge på tradisjon alene (dvs. Koranen og Muhammeds muntlige tale) eller om man også skulle bygge islam på logiske prinsipper¹⁶.

¹³ Leon Soudari-Hansen , 2001, Islam – kultur eller religion?. Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimer og Kristne Ansigt til Ansigt.* s. 96

¹⁴ Leirvik, Oddbjørn, 2006, s. 279s. 23

¹⁵ Leon Soudari-Hansen , 2001, Islam – kultur eller religion?. Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimer og Kristne Ansigt til Ansigt.*, 94

¹⁶ Leon Soudari-Hansen , 2001, Islam – kultur eller religion?. Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimer og Kristne Ansigt til Ansigt.*, 94

Det kan se ut til at islamisering og arabisk innflytelse hadde sterkest virkning på de landene som islam nådde først, mens de landene religionen nådde sist har sett en svakere innflytelse av islamsk og arabisk kultur. Islamiseringen ser heller ikke ut til å forsterke seg ytterligere jo lenger landet har hatt innflytelse av islam, derimot har det vært vanlig at islamiseringen har nådd et høydepunkt for deretter å utvikle seg i ulike retninger og former påvirket av lokale skikker og vaner¹⁷. Disse påvirkende skikkene og vanene kan være pre-islamske skikker som gjenoppstår. Men oftest er det, i følge Soudari-Hansen, nyutviklede former for ”overtro” som delvis er influert av hva man forstår som islamske verdinormer¹⁸.

Dette viser noen glimt av islams ferd fra den arabiske verden, videre ut, og til Europa. Denne korte redegjørelsen vitner om at islam som religiøs tradisjon preges av den konteksten den befinner seg innenfor, samtidig som mennesker i ulike deler av verden stadig har blandet elementer fra sin egne pre-islamsk kultur med islams tradisjon. Lignende trekk kan man vel også se i den kristne tradisjonen, som også har fått ulike uttrykk ettersom hvor i verden man er. Slik kan man argumentere for at religion, tro og kultur kan være vanskelig å skille helt fra hverandre. Og at religion sjelden finnes i en ”ren” form helt uavhengig av de som praktiserer den. Som jeg vil komme tilbake til senere i denne avhandlingen ser man at religiøse tradisjoner hos folk kan forandre seg når mennesker flytter på seg. Dersom man som muslim flytter fra et land der islam er majoritetsreligion til Norge hvor islam er minoritetsreligion kan man for eksempel bli mer bevisst hva som er særpreget i egen religion og kultur, samt ønske å bevare dette som en helhet i best mulig grad. Eller det kan vokse frem et behov for å skille skarpere mellom hva som er religion og hva som er kultur i egen religiøse tradisjon.

Her i Norge representerer den muslimske minoriteten et mangfold av ulike nasjonaliteter og bakgrunner. Noen er arbeidsinnvandrere, mens andre har måttet flykte til Norge, og noen få har konvertert til islam her i landet. Muslimenes ulike bakgrunn kan spille en rolle i deres forhold til islam som religion, og dermed deres religiøse identitet. Derfor vil jeg i neste avsnitt gjøre rede for noe av bakgrunnen til de ulike gruppene muslimer i Norge. I tillegg vil jeg nevne noe av hva som har vært viktig for dem knyttet til islam som religion, det muslimske fellesskapet, og forholdet til det norske samfunnet.

¹⁷Leon Soudari-Hansen , 2001, Islam – kultur eller religion?. Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimer og Kristne Ansigt til Ansigt.*, 95

¹⁸Leon Soudari-Hansen , 2001, Islam – kultur eller religion?. Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimer og Kristne Ansigt til Ansigt.*, 95

2.3 Muslimske minoriteter i Norge

Arbeidsinnvandring

På 70 tallet opplevde Norge et stramt arbeidsmarked, det var for få arbeidstakere i sektorer med lav lønn og harde arbeidsvilkår. Dette behovet førte til at den muslimske innvandringen i større grad enn tidligere økte her i landet. Mange av de tusen som kom til Norge for å dekke behovet for arbeidskraft var muslimer fra Pakistan, Tyrkia, Marokko og Jugoslavia¹⁹.

Disse gruppene muslimer var i hovedsak menn. I utgangspunktet søkte de seg arbeid for en begrenset periode, med den hensikt å spare seg opp en pengesum og returnere tilbake til hjemlandet. Som en følge av dette så enkelte muslimske arbeidsinnvandrere på seg selv som såkalt *musafir*, hvilket innebar at de var fritatt fra religiøs praksis så lenge de bare var på reise. Denne forståelsen av oppholdet i Norge som midlertidig, gjorde behovet for å institusjonalisere religionen begrenset. Selv om de muslimske arbeidsimmigrantene hadde en lite organisert religiøs aktivitet de første årene, var det mange som deltok i religiøse aktiviteter allerede fra starten av. Allikevel ser man at den religiøse identiteten for mange var knyttet til familien og hjemlandet²⁰.

Selv om den offisielle norske politikken formidlet et ønsket om at innvandrerne skulle integreres mest mulig i det norske samfunnet, så man at størsteparten av de slo seg ned i storbyene, og da særlig Oslo. Man så også at innvandrerne dannet egne subkulturer, og at en del så ut til å isolere seg fra det norske samfunnet. Det norske samfunnet var på sin side uforberedt på den store arbeidsinnvandringen landet opplevde på begynnelsen av 70-tallet. Den 1. februar 1975 ble det derfor innført innvandringstopp. Dette var et tiltak som skulle gi landet tid til å forberede forholdene slik at samfunnet kunne bli i stand til å ta imot en enda større tilstrømning av innvandrere²¹.

Dette ble starten på en ny fase i innvandringssyklusen. Det ble ikke lenger mulig å ”sirkulere” mellom landene på samme måte, og løsningen lå i at mennene som var kommet hit som

¹⁹ Jf. Jan Opsal; *Islam – Lydighetens vei*, s. 308-309

²⁰ Jacobsen, Christine M., 2002, s.10

²¹ Opsal, Jan, 2005. s. 309

arbeidsimmigranter nå brakte sine ektefeller og familier til Norge²². Som en konsekvens av denne familiegjenforeningen, endret dette tydeligheten og synligheten av religionen islam i Norge. Det ble nå tydelig at de muslimske innvandrerne ville få et mer langvarig opphold, og det var ikke lenger aktuelt med en snarlig tilbakevending til hjemlandet. Behovet for å ta vare på barnas muslimske oppdragelse meldte seg. Dette kunne blant annet ivaretas ved at det ble opprettet koranundervisning for oppvoksende generasjoner av muslimer²³. Koranskolen er et meget viktig tilbud for muslimske barnefamilier, da den sørger for at barna blir undervist i å praktisere islam. I tillegg til å gi kunnskap om ritualer og bønn, er det også et mål å lære barna å sitere mest mulig av koranen på arabisk²⁴.

Flyktninger

Det kom en betydelig gruppe muslimske flyktninger og asylsøkere til landet fra 1980-åene av. Den første store gruppen av disse var flyktninger fra Iran. De som flyktet fra Iran var en svært sammensatt og mangfoldig gruppe bestående av blant annet sjiamuslimer, sunnimuslimer og bahaier. Senere kom det større grupper kurdere fra Irak og andre land i Midtøsten, samt muslimske bosniske og albanske flyktninger fra Balkan. I tillegg kunne man se en flyktningstrøm også fra Somalia og Afghanistan. Muslimske flyktninger og asylsøkerne har i større grad vært spredt rundt om i Norge enn arbeidsimmigranter har vært. Men selv om muslimske flyktninger og asylmottakere har blitt bosatt over større deler av landet etter at de har fått oppholdstillatelse, flytter en stor del av disse til større byer etter hvert²⁵.

Fordi muslimske flyktninger og asylsøkere naturlig nok er preget av den situasjonen de flyktet fra, vil dette blant annet kunne påvirke deres forhold til islam. Det er for eksempel mange iranere som har flyktet fra en politisk situasjonen der det var et strengt krav om å gjennomføre islam i alle sider ved livet og samfunnet. Dette har for noen resultert i en ”krise i sitt forhold religionen”²⁶, noe som bl.a. gjør at mange ikke ønsker å organisere seg i religiøse organisasjoner²⁷.

²² Jacobsen, Christine M., 2002, s.10

²³ Jacobsen, Christine M., 2002, s.10-11

²⁴ Opsal, Jan, 2005, s. 315

²⁵ Opsal, Jan, 2005, s. 309

²⁶ Opsal, Jan, 2005, s. 309

Opsal, Jan, 2005*i*, s. 310

Muslimsk organisasjonsvirksomhet i Norge

Når kvinner og barn etter hvert ble sterkere representert blant de muslimske innvandrerne, ble behovene flere. Dette gjaldt for eksempel på områder som barnehage og skole, utdanning og helse- og sosialtjenester. Denne tendensen bidro til ønske om organisasjoner som kunne formidle muslimenes behov overfor storsamfunnet. I kjølevannet av dette vokste det også frem en sterkere religiøs bevissthet blant muslimske minoriteter²⁸

Fra 1980-årene så man at det å ta vare på familiens religiøse tradisjoner ble stadig viktigere blant de muslimske minoritetene. For å bidra til at barna fikk en solid religiøs oppdragelse ble det viktig å ha et sted å samles, i tillegg var det behov for en religiøs leder som kunne stå for fredagsbønnen og forsamlingens undervisning. Det skulle imidlertid vise seg at det ikke var særlig lett å danne en felles arena for samle ulike muslimer under samme tak. Årsakene kunne bl.a. ligge i konfesjonelle skiller mellom sunni, sjia og ahmadiyya. Samt de ulike fromhetstypene og ikke minst språklige og kulturelle skillelinjer. I tillegg kan man og finne personlige motsetninger mellom religiøse ledere o.s.v. Resultatet ble derfor heller at muslimene dannet en rekke ulike forsamlings²⁹.

I 1980 var det bare 10 % av muslimene i Norge med "islam" som sin kulturelle og religiøse bakgrunn som hadde meldt seg inn i en muslimsk organisasjon. I 1990 var forholdstallet vokst til 50 %, og i 2004 var prosentandelen vokst til hele 70 % av 110 000 mennesker med muslimsk bakgrunn som var meldt inn i ulike islamske organisasjoner og forsamlings³⁰.

Man kan spørre seg hvorfor man i Norge har sett en betydelig økning av muslimer som har meldt seg inn i muslimske organisasjoner den siste tiden. Oddbjørn Leirvik mener at religionsstatistikk som dette vitner om at religiøs identitet for mange innvandrere har blitt en viktigere markør enn kulturell bakgrunn³¹.

²⁸ Jacobsen, Christine M., 2002, s.11

²⁹ Opsal, Jan, 2005, s. 310-311

³⁰ Leirvik, Oddbjørn, 2006, s.22

³¹ Leirvik, Oddbjørn, 2006, s. 22

3. Forholdet mellom religion og identitet

3.1 Religion som viktig identitetsmarkør

Religion og tro finnes blant de fleste, om ikke alle grupper mennesker i verden. I mange land har religion i stor grad vært med på å forme den lokale kulturen og samfunnet. Samtidig blir religion og trosuttrykk også påvirket av kulturell og sosial kontekst. I Norge har vi en kristen kulturarv, der vi kan spore den kristne tro i mye av kunsten, litteraturen, kulturen o.s.v. Samtidig ser man at Den norske kirke har et stort antall av den norske befolkningen som medlemmer, og at kirken har en viktig plass i majoriteten av befolkningens høytidsfeiring - samt markeringer som dåp, konfirmasjon, vielse og begravelse.

Som jeg kommer tilbake til litt senere i avhandlingen er det mye som tyder på at den muslimske innvandringen de siste 20-30 årene har gjort mange nordmenn mer bevisst på sin egen kristenkulturelle bakgrunn. Og når en som troende kristen møter muslimer, blir en kanskje utfordret til å bli mer bevisst på hva den kristne tro innebærer og betyr? Samtidig finner de oppvoksede generasjonene muslimer nye måter å forstå seg selv som muslimer på i møtet med det norske samfunnet. Når man ser nærmere på dette kan det virke som religion og tro er en viktig identitetsmarkør for mange nordmenn, enten de er muslimer eller kristne.

Religion ser ut til å være svært viktig for individets samlede oppfatning av hva slags person han eller hun er, samt synet på hvordan man oppfattes av andre³². Mye tyder på at religiøs identitet er blitt meget aktuelt og viktig i store deler av verden. Merkelapper som "kristen", "muslim", og "buddhist" eller "ikke religiøs" er i økende grad blitt gjeldende som identitetsmarkør, og da ofte med store politiske konsekvenser i tillegg³³. Problemer ved såkalt *identitetspolitikk* vil jeg gå nærmere inn på senere i denne avhandlingen.

I forbindelse med forholdet mellom religion og identitet kan det her være interessant å se litt på hvordan religion ser ut til å bli en viktig identitetsmarkør blant muslimer med innvandrerbakgrunn i Norge, og kanskje særlig de oppvoksede generasjonene av muslimer.

³² Winzeler, Robert L., 2008, s. 26

³³ Winzeler, Robert L., 2008, s. 27

Oddbjørn Leirvik viser som sagt til at religionsstatistikken taler sitt tydelige språk om at religiøs identitet for mange innvandrere har blitt en viktigere markør enn kulturell bakgrunn. En kan i tillegg se tendenser til at både migrasjon og generasjonsforskjeller kan provosere frem behovet for å skille mellom hva som er religion og hva som er kultur i egen identitet³⁴.

Islam ser også ut til å være en viktig brikke i forbindelse med de muslimske ungdommenes eget identitetsarbeid. Det kan for eksempel gi utslag i at ungdom med muslimsk bakgrunn i Norge opplever et sterkt behov for å ta en *personlig* stilling til islam uavhengig av hva som er tradisjonsoverføring eller hva som oppleves som lydighet.

Hvis man ser på unge pakistanske muslimer i Norge peker førsteamanuensis Sissel Østberg på at de religiøse grensene blir tydeligere jo eldre de muslimske ungdommene blir. Det å være muslim som barn er noe de tar for gitt, og som inngår i deres mangfoldige identitet som norsk, pakistaner, punjaber og flerkulturell. I ungdomstiden derimot, blir islam noe som ungdommene både må ta stilling til, og ansvar for³⁵. Det er ikke nødvendigvis slik at de unge distanserer seg fra islam, eller muslimer som gruppe. Man ser heller en tendens til at dette forholdet og fellesskapet styrkes i ungdomstiden ut fra et genuint ønske om å virkeliggjøre seg selv innenfor rammen av et religiøst fellesskap. Allikevel ser man tegn blant de unge til å være selektive og fortolkende i møtet med islam, og ikke forholde seg til islam etter modell av tradisjonsoverføring eller lydighet³⁶.

Religiøs identitet er ikke den muslimske ungdommens eneste identitet, i tillegg kommer mange andre faktorer som etnisitet, kjønn, kultur og sosial kontekst. Men de har bare én religion - nemlig islam. Det er bl.a denne tilhørigheten som får en spesiell betydning og som kommer til uttrykk i forhandlinger meg seg selv og andre. For enkelte blir disse forhandlingene meget viktige og personlige i forbindelse med eget identitetsarbeid³⁷. Jeg tror det også er viktig å nevne det store endringspotensialet som er knyttet til religiøse tradisjoner. Det er vanskelig å finne religion som ikke er preget av den kulturen og det samfunnet som den enkelte troende er en del av. Slik kan nok religiøs identitet være i stadig endring, og både muslimer og kristne kan nytolke sin identitet³⁸.

³⁴ Leirvik, Oddbjørn, 2006, s. 22

³⁵ Leirvik, Oddbjørn, 2006, s. 163

³⁶ Østberg, Sissel. 2003, s. 164

³⁷ Østberg, Sissel. 2003, s. 164

³⁸ Leirvik, Oddbjørn, 2006, s. 23

3.2 Hvordan religion kan sørge for viktige identitetsverdier

Religion som sakralisering av identitet

Når vi ser på Norge i dag så er det et samfunn der mennesker med ulike livssyn lever side om side. Islam er som et resultat av innvandringen en religion som har en tydelig tilstedeværelse i samfunnet. For mange mennesker er nok religion og tro med på å gi mening og verdi i livet. Trygghet, orden og felleskap med andre mennesker og markering av livets store overganger kan nok for mange mennesker bekrefte og styrke følelsen av identitet. Kanskje spiller religionene derfor en viktig rolle i bevaringen av slike viktige identitetsverdier?

Når en muslim av ulike årsaker befinner seg i en norsk kontekst, der kristendommen er en majoritetsreligion kan nok islam og et muslimsk felleskap bli viktige faktorer for ham eller henne. I lys av tanken om islam som en religion der samfunnsforståelse og identitet i stor grad er sammenvevd³⁹ kan det være interessant å ta et blick på Hans Mol sitt syn på at religion sakraliser identiteten, og at religion fungerer integrerende og stabiliserende ved at grensen til omverdenen sørger for identitetsfølelsen både for individ og gruppe⁴⁰. Hans mol ser også på identiteten som den ”stabile nisje en person har innenfor en større kontekst”⁴¹

Hans Mol snakker altså om såkalt sakralisering av identiteten. Han hevder at identitet på det personlige nivået representerer et stabilt forsvar for mennesket mot et potensielt kaotisk miljø. Lignende kan grunnleggende og felles livssyn, mønstre og verdier fungere som et vern mot mulige truende elementer i samfunnet for øvrig, sier han. Sakralisering blir derfor en måte å styrke den sårbare rammen av identitet⁴²

³⁹ Jf. Nicolaisen, Tove.1990, s. 2

⁴⁰ Nicolaisen, Tove.1990, s. 65

⁴¹ Nicolaisen, Tove.1990, s. 65

⁴² Mol, Hans. 1976:, s. 65

Religion kan på denne måten fundere og forankre meningssystemene våre, motvirke erfaringene av kaos og kontingens og sørge for ”identitetsverdier som trygghet, fellesskap og moralsk orden”⁴³

Behovet for identitet er i stor grad knyttet opp til behovet for vedvarende regelmessighet der orden betyr overlevelse, mens kaos betyr utslettelse. Religiøs praksis kan derfor bidra til å opprettholde oppfatninger av orden innen en kulturell kontekst, og slik minske usikkerhet og uforutsigbarhet. Videre hevder Mol at i våre tider melder det seg en bekymring over en for stor grad av forandring, og at det mangler tradisjoner som gir kontinuitet til ens identitet. Identitet, orden, og livssyn henger sammen med hverandre. Tolkningen av virkeligheten er nemlig nødvendig for individets og samfunnets helhet. Han mener derfor at individet - og samfunnets identitet avhenger av en kontinuerende, meningsfull, og sammenhengende tolkning av elementer og hendelser i ens omgivelser⁴⁴.

Mol trekker frem fire sentrale sakraliseringsmekanismer til identitet⁴⁵.

Objektiveringsmekanismen⁴⁶ er den første, denne mekanismen kan integrere elementer som er uordnede og tilfeldige inn i et transcendent referansepunkt⁴⁷. Dette fungerer som et objektiverende perspektiv som sørger for orden og mening gjennom det transendente, og gir et ”abstraherende avstandsperspektiv på det nære og dennesidige”⁴⁸.

Tove Nicolaisen har i sin hovedoppgave ”*De tror på ordentlig – Muslimere og kristne møtes i Norge. Analyse av en usynlig dialog*” bl.a. kommet frem til at ritenes ytre form er viktig for muslimene. Hun observerer i den sammenheng at den religiøse praksis kan bidra til å opprettholde religiøse og etniske skillelinjer, noe som også gjelder innen islam, da ulike nasjonaliteter ofte benytter sine egne moskéer og møtesteder. Nicolaisen foreslår ritenes viktighet i forhold til identitetsvedlikeholdelse som en mulig grunn til at den religiøse praksis

⁴³ Krogseth, s. 161

⁴⁴ Mol, Hans. 1976., s. 9

⁴⁵ Krogseth, Otto, 2001: Identitet og religion. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturalanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme.* s. 161

⁴⁶ Krogseth, Otto, 2001: Identitet og religion. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturalanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme.*, s. 161

⁴⁷ Mol, Hans. 1976., s. 11

⁴⁸ Krogseth, Otto, 2001: Identitet og religion. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturalanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme.*, s. 161

også vedlikeholder en grense mellom islam og kristendom i det norske samfunnet⁴⁹. Mol beskriver ritualene som en av sakraliseringsmekanismene. Ritualene forsterker orden, og forsterker individets plass i samfunnet. I tillegg styrkes også samfunnets stilling overfor individet gjennom ritualene, hevder han. Gjennom repeterende og følelsesvekkende handlinger forsterker ritualene samfunnslimet samt fremmer såkalt ”personality integration”⁵⁰. Samtidig artikuleres, dramatiseres og legges det bånd på aggressive eller sosialt destruktive handlinger⁵¹. Ritualene gjenoppretter ifølge Mol identiteten når det oppstår en form for brytning, som ved dødsfall, eller når forandringer knyttet til ekteskap eller familie blir nødvendig⁵².

En tredje sakraliseringsmekanisme Mol vektlegger er den han kaller ”commitment”, som hos han viser til følelsesmessig tilknytning til et bestemt fokus ved identiteten⁵³. Det er gjennom følelsesmessig engasjement eller tilknytning til et spesielt fokus av identiteten at personlig og samfunnsmessig forening finner sted, mener han.⁵⁴ Mol viser til at denne følelsesmessige tilknytningen blir et slags ankerpunkt for et meningssystem og det emosjonelle⁵⁵. Slik fører sakraliseringen i denne sammenheng til ”emosjonelt forhold til og subjektiv identifikasjon med meningssystemene”⁵⁶.

I pluralistiske samfunn danner konkurransen mellom en rekke varianter av fokus på identitet et dilemma, mener Mol. Mangel på tilknytning, mangel på identitet, meningsløshet, normløshet, og fremmedgjøring er alle i stor grad symptomer relatert til samfunn der definisjoner av virkeligheten ikke lenger tas for gitt fordi konkurranse har relativisert hver og en av dem⁵⁷.

Myten er den fjerde vektlagte sakraliseringsmekanismen hos Mol. Myten, sier han, sørger for en passende kontur for ens eksistens, oppløser konflikt, og fremmer personlig og sosial

⁴⁹ Nicolaisen, Tove. 1990, s. 2

⁵⁰ Mol, Hans. 1976:, s. 13

⁵¹ Mol, Hans. 1976:, s. 13

⁵² Mol, Hans. 1976:, s. 13

⁵³ Mol, Hans. 1976:, s. 12

⁵⁴ Krogseth, s. 161

⁵⁵ Mol, Hans. 1976:, s. 11

⁵⁶ Krogseth, Otto, 2001: Identitet og religion. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme.* s. 161

⁵⁷ Mol, Hans. 1976:, s. 12

identitet. Det er derfor ikke overraskende at det finnes en strukturell likhet mellom en rekke myter, sier han, som viser til at myter om paradiset, om fallet osv, er å finne i de fleste kulturer.

Etter å ha sett nærmere på Hans Mols syn på religion som sakralisering av identiteten, er det lett å argumentere for at religiøs identitet er en viktig faktor når det gjelder bevarelsen av viktige identitetsverdier som trygghet, felleskap og stabilitet. Kanskje spiller religionen derfor en viktig rolle for identitetsfølelsen. Og kanskje er dette noe av årsaken til at religiøs identitet er blitt en viktig faktor for mange muslimer i Norge, slik flere hevder.

2.3 Pluralisme og identitet

Man kan spørre seg om ikke den voksende pluralismen som preger Norge i dag også kan få innvirkning på oppfatningen av egen identitet. Det kan virke logisk å tenke at i et pluralistisk samfunn der det eksisterer mange ulike religioner, verdier og livssyn, blir det desto viktigere å markere sin egen identitet slik at den ikke blir truet i møte med det som er fremmed.

Det kan argumenteres for at etnisitet og nasjonalisme er fenomener som kan bli viktigere jo mer kontakt folk får med andre⁵⁸ I motsetning til hva samfunnsforskerne i første halvdel av 1900-tallet forutså, har man i løpet av 80- og 90-tallet over hele verden kunnet observere en betydelig økning av interesse for å definere ens egen identitet, vise hva som gjør egen identitet unik, samt markere hva som skiller den fra andre identiteter. Den kulturelle identiteten skal da helst gis et tydelig, entydig innhold, og klare grenser⁵⁹. *Simmels lov*, oppkalt etter den tyske sosiologen Georg Simmel, går nettopp ut på at samholdet innad i en gruppe øker med ytre press. Med andre ord så blir gruppen mer opptatt av å styrkes jo mer den oppfatter seg truet. Sammen med tanken om at identiteten styrkes gjennom kontraster, er det ikke umulig at grupper over hele verden blir mer opptatt av å definere seg selv, egne grenser og egen kultur⁶⁰.

⁵⁸ Eriksen, Thomas Hylland, og Sørheim, Torunn Arntsen 1994, s. 85

⁵⁹ Eriksen, Thomas Hylland, og Sørheim, Torunn Arntsen 1994, s. 84-85

⁶⁰ Eriksen, Thomas Hylland, og Sørheim, Torunn Arntsen 1994, s. 85

Her i Norge har man sett tendensen til at nordmenn oppdager noe nytt ved egen kultur i møte med ikke-europeiske innvandrere som har kommet til landet, og at ikke-europeiske innvandrere oppdager nye sider ved egen kultur i møte med innfødte nordmenn. I den sammenhengen pekes det på hvordan tyrkiske innvandrere i Oslo har gått fra å være lite kulturelt bevisste - og lite religiøst aktive - muslimer i Tyrkia, til å bli svært engasjert i egen kultur og tradisjon⁶¹. Etnisitet og nasjonalisme kan altså ses i sammenheng med kontakt fremfor isolasjon, hevdes det⁶². Kanskje oppdager muslimer i Norge derfor nye sider ved egen religion og kultur i møte med det norske samfunnet, og i møte med kristendommen?

På den andre siden kan det i et pluralistisk samfunn kanskje være lett å integrere andre religiøse og kulturelle impulser inn i sin egen personlige identitet? Globalisering og modernisering i samfunnet kan nok både true og styrke en etnisk, religiøs eller kulturell gruppes grenser. Samtidig er det slik at vi i dagens samfunn i større grad beveger oss mellom mange ulike grupper⁶³.

Oddbjørn Leirvik hevder for eksempel at "Multikulturalitet i samfunnet skaper plurale identiteter hos den enkelte"⁶⁴, og at dette gjelder innvandrere så vel som innfødte nordmenn. Samtidig som man kan observere en økende individualisme, ser man som nevnt en økende grad av organisering blant innvandrede muslimer i Norge. Leirvik beskriver det slik at vi har blitt ett "flerreligiøst organisasjonssamfunn"⁶⁵, og at organisasjonene tilbyr et stort mangfold av institusjonelle identiteter, noe som gjelder i både kristen, muslimsk og nyreligiøs sammenheng⁶⁶.

Innenfor dette landskapet peker Leirvik også på tendensen hos enkelte til å hente litt herfra og litt derfra når det kommer til religion – for slik å sette sammen en egen personlig og individuell religiøs identitet på fritt grunnlag. Mange blant både etniske nordmenn og folk med innvandrerbakgrunn åpner seg for mer plurale identitetsformer, hevder han videre. Innfødte nordmenn kan ta i mot impulser fra både kristendom og nyreligiøsitet, og unge med

⁶¹ Eriksen, Thomas Hylland, og Sørheim, Torunn Arntsen 1994, s. 84-85

⁶² Eriksen, Thomas Hylland, og Sørheim, Torunn Arntsen 1994, s. 84-85

⁶³ Eriksen, Thomas Hylland, og Sørheim, Torunn Arntsen 1994, s. 85

⁶⁴ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.29

⁶⁵ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.28

⁶⁶ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.28

innvandrerbakgrunn skaper sin egen identitet i spenningen av foreldrenes hjemlandsbakgrunn samt tendenser de møter i her Norge⁶⁷.

Det er vanskelig å gi noen konklusjon på hva som skjer med menneskers identitet i en pluralistisk og flerkulturell situasjon som vi har i Norge. På den ene siden kan man argumentere for at man i en flerkulturell kontekst, og i møte med det som er fremmed, kan få en økt bevissthet om hva som er ens egen religiøse og kulturelle arv. Kanskje opplever noen også det som sosiologen Georg Simmel beskriver; at møtet med det som er fremmed oppleves som en trussel, og at samholdet innad i en gruppe øker som et resultat? På den andre side hevder enkelte å observere at mennesker i en flerkulturell kontekst som i Norge blander ulike impulser i en plural identitet. Mennesker reagerer nok uansett ulikt på pluralisme. Noen grupper blir kanskje mer opptatt av å definere seg selv, egne grenser og egen religion og kultur da samholdet innad i en gruppe kan øke med ytre press. Andre kan nok i større grad blande ulike religiøse og kulturelle impulser i egen plural identitet.

4. Opplevelse av identitet og identitetsstrategier blant muslimske minoriteter.

Som vi har sett har muslimer i Norge ganske ulik bakgrunn avhengi av hvor i verden de kommer fra. Dette vil naturlig nok også prege deres kulturelle bakgrunn og forholdet til islam. Allikevel kan det se ut til at man kan finne visse tendenser blant de muslimske minoritetenes religiøse og kulturelle identitetsstrategier.

Blant muslimer i Norge finnes det ulike tilnærminger til islam. Man kan for eksempel snakke om *folkereligiøsitet* og en mer *normativ islam* som to former for religiøsitet blant muslimer.

En folkereligiøs tilnærming er på sin side ofte åpen og utfyllende, og tar opp i seg elementer fra både nasjonal og lokal kultur og tradisjon, for så å skape en slags kulturell og religiøs

⁶⁷Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.28

helhet. Når det gjelder islam er muslimsk folkereligiøsitet etter hvert blitt utfordret av de som ser islam som en mer normativ religion⁶⁸. Dette normative religionssynet finner man blant mange grupper muslimer - gjerne da som et resultat av folkelige vekkelser. Men det normative religionssynet er kanskje spesielt representert blant muslimer som orienterer seg mer mot det intellektuelle⁶⁹.

Muslimene i Norge er splittet i både etniske grupper og i tradisjonelle og moderne grupper, der de folkereligiøse utgjør den største gruppen⁷⁰. Muhammed kan ha en noe varierende rolle i de ulike miljøene. I folkereligionen har Muhammed den spesielle rollen som bærer av Guds kraft, og lederen er i besittelse av denne spesielle kraften og kan overføre den til sine tilhørere. Man mener også hjertet ved hjelp av meditasjon kan renses⁷¹. Meditasjon så vel som tanken om hellige menn eller kvinner og helgengraver, er noe som normative muslimer vanskelig vil kunne anerkjenne. De er heller opptatt islams plikter, presteskapet og moskéen. Selv om de normative har vært banebrytende når det gjelder presentasjonen av islam i Norge, har de representert et mindretall⁷².

4.1 Folkereligiøs strategi; å ta vare på den samlede identiteten bestående av både kultur og religion fra opprinnelseslandet

Hvis identiteten i stor grad er noe som har med relasjoner og kontekst å gjøre, synes jeg det kan være et aktuelt spørsmål hvordan muslimske minoriteter i Norge forholder seg til religiøs identitet. Hvilke strategier velger muslimske minoriteter i møte med norsk kultur? ”På samme måte som fisken først oppdager vannet når den blir fisket ut av det, oppdager mennesker først sitt særpreg når de blir utsatt for press utenfra”⁷³ sier Torunn Arntsen Sørheim og Thomas Hylland Eriksen. Skjer det noe lignende med muslimske innvandreres forhold til egen religion og kultur når de flytter til Norge? Blir de kanskje mer opptatt av den religiøse og kulturelle identiteten de vokste opp med når de ikke lenger befinner seg i oppvekstkulturen?

⁶⁸ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.31

⁶⁹ Leirvik, Oddbjørn, 2007. s. 31

⁷⁰ Nicolaisen, Tove.1990, s. 29

⁷¹ Nicolaisen, Tove.1990, s. 29

⁷² Nicolaisen, Tove.1990, s. 29

⁷³ Eriksen, Thomas Hylland, og Sørheim, Torunn Arntsen 1994, s. 117

En av de identitetsstrategiene mange muslimer med innvandrerbakgrunn velger er å legge vekt på å bevare mest mulig av den folkereligøse tradisjonen de har med seg fra hjemlandet – dette er særlig noe som gjør seg gjeldende blant første generasjonsinnvandrere, påpeker Oddbjørn Leirvik⁷⁴. Innen tradisjonell folkereligøsitet er religion og kultur noe som til sammen utgjør den kollektive identiteten, og man spør sjeldent om hva som er hva. Samtidig er det viktig å understreke at folkereligøse strategier blant muslimer i Norge kan få svært varierte uttrykk ettersom hvilket muslimsk samfunn den enkelte har sin opprinnelse fra. En bosnisk muslim vil naturlig nok ha et ganske annet folkereligøst uttrykk enn en muslim fra Mali i Vest-Afrika.

Det at en folkereligøs strategi er vanligst hos første generasjon innvandrere behøver imidlertid ikke å bety at disse ”eldre” muslimene i Norge stritter i mot å tenke ”moderne”, og bare lever i fortiden. Det betyr heller ikke nødvendigvis at de yngre generasjonene muslimer tar til seg alt som er av vestlige og ”moderne” ideer, og forkaster den ”gamle” religiøse og kulturelle tradisjonen foreldrene og besteforeldrene verdsetter. Selv om folkereligøs tradisjon er noe som særlig vektlegges hos førstegenerasjon muslimske innvandrere, fins det de som advarer mot å sette opp ”tradisjon” og ”modernitet” som en for stor motsetning. Problemet med å sette opp slike forskjeller mellom generasjonene av muslimske innvandrere er at man kan stå i fare for å overse det at det også finnes moderne trekk ved såkalte tradisjonelle samfunn⁷⁵. I tillegg kan man se at også de oppvoksende generasjonene av muslimer i Norge med innvandrerbakgrunn kan ha et sterkt forhold til foreldrenes kulturelle arv, noe som særlig kommer til uttrykk gjennom sterk familietilhørighet⁷⁶.

Når man ser tilbake på nordmennes utvandring til Amerika på 1800-tallet så kan man kanskje observere noen av de samme trekkene. Det var viktig for nordmennene å ta med seg den kulturelle arven fra moderlandet når de slo seg ned i USA. Religionen og kulturen fra oppveksten blir nok for mange mennesker en viktig bit i den totale opplevelsen av egen identitet, og kanskje blir dette særlig viktig å ta vare på når man flytter på seg.

⁷⁴ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s. 22

⁷⁵ Østberg, Sissel. 2003, s. 42

⁷⁶ Østberg, Sissel. 2003, s. 42

4.2 Unge norske muslimers forhold til islam som viktig identitetsmarkør

Nå ser vi nye generasjoner vokse opp i Norge med islam som sin religiøse tilhørighet. Mange av disse har norsk statsborgerskap, de er oppvokst innenfor Norges grenser, og de har gått i norske barnehager og skoler. Flere har både med seg kulturarven fra foreldrenes hjemland, samtidig som de er vel kjent med den norske kulturarven og identifiserer seg med mange av de samfunnsverdier og kulturelle impulser de møter i kontakt med andre nordmenn. Spørsmålet i denne sammenhengen er i hvilken grad og på hvilken måte de unge muslimene i Norge vektlegger islam i opplevelsen av egen identitet, og hvilken rolle islam spiller i møtet med andre nordmenns holdninger.

Mellom to kulturer; utgangspunkt for "identitetskrise" eller plural identitet?

I Norge har representanter for majoritetskulturen ofte uttrykt ønske om en større grad av utveksling av kulturelle impulser, allikevel er det en reel tendens at majoriteten gjerne har dominerende innflytelse på minoritetenes kultur. Kanskje er dette nettopp grunnen til at mange minoriteter tilsynelatende isolerer seg, eller skjerner seg mot påvirkning⁷⁷.

I et samfunn der ulike religioner og kulturer lever side om side er det nok mange som allikevel ikke ønsker å skjerner seg mot påvirkning, men heller åpner seg for å la egen identitet bli farget av ulike religiøse og kulturelle impulser. Man kan vel trygt si at Norge i dag er blitt et flerkulturelt samfunn. Man snakker ofte om globalisering i den forstand at verden er blitt "mindre", og at samfunnsmessige, kulturelle og religiøse impulser glir over i hverandre i større grad enn tidligere⁷⁸.

Som vi har sett kan det være vanskelig å skille mellom hva som er religion og hva som er kultur i møte med muslimer. Uansett hvor i verden man befinner seg vil religionen alltid være kontekstuell. Leirvik forklarer det slik: "Religionen vil alltid vere inkarnert: Både

⁷⁷ Leirvik, Oddbjørn, 2007., s. 51

⁷⁸ Leirvik, Oddbjørn, 2007., s. 51

openberringsberaren og etterføljarane er mennesker av kjøtt og blod, og dermed merka av si tidsbestemte livsverd”⁷⁹. Flere peker å at multikulturelle og globaliserende tendenser både i verden og her i Norge har en viss effekt både på kulturell og religiøs identitet.

Samfunn og kulturer som internt integrerte helheter?

Når man vokser opp i Norge med foreldre fra en helt annen kultur vil det naturlig nok påvirke hvordan en blir oppfattet av andre og ikke minst hvordan en oppfatter seg selv og egen identitet. Et aktuelt spørsmål i den sammenheng er om det norske samfunnet er homogent i den forstand at det er helt ensidig. Er det ikke heller slik at den norske konteksten består av mange uttrykk og kulturer samtidig. Både her i Norge og i muslimske samfunn kan man observere et mangfold av ulike uttrykk der religiøse tradisjoner for eksempel kan ha ulike trekk på landsbygda og i byer. Det kan også tenkes at når det gjelder andre og tredje generasjon muslimer i Norge, kan det være at flere av de lever i ”flere verdener” samtidig⁸⁰. Flere hevder at blant de unge muslimene i Norge ser man at religionen islam ikke bare er knyttet til én bestemt kultur, men at den muslimske identiteten kan ta mange former i møte med ulike kulturelle kontekster.

Den amerikanske sosiologen Craig Calhoun har problematisert den samfunnsvitenskapelige oppfatningen av samfunn og kulturer som internt integrerte helheter⁸¹. Han mener denne oppfatningen behandlet grenserelasjoner og subkulturer som problematiske, samt beskrev individets ønske som et spesielt behov for motsetningsløse og stabile sosiale omgivelser. Konsekvensen av den oppfattelsen ble ifølge Calhoun at enspråklighet og enkulturalitet ble normen, og at andregenerasjons innvandrere dermed ble ansett som taperne fordi de levde rotløst mellom to kulturer. Løsningen ble derfor ansett å være at andregenerasjonen burde integreres eller tilpasse seg ”nasjonen”, en nasjon som på sin side ble oppfattet som en kulturelt homogen og integrert enhet⁸².

⁷⁹ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s. 51

⁸⁰ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 31

⁸¹ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 31

⁸² Jacobsen, Christine M., 2002, s. 31

Begreper vi bruker om unge som forholder seg til ulike kulturer kan også gi et potensielt feil inntrykk av samfunnet vi lever i. Samtidig kan begrepene gi et feilaktig inntrykk av at unge muslimer med innvandrerbakgrunn lever i en rotløshet og en identitetskrise.

Utrykket ”kreolisert identitet” eller ”hybrid identitet” kan for eksempel være noe misvisende fordi de bygger på et underforstått premis om at ungdommene beveger seg mellom ulike fast etablerte og uforanderlige kulturer⁸³. Bindestreksidentitet er også et begrep brukt om mennesker med bakgrunn i ulike kulturer. Svakheten ved dette uttrykket kan være at den gir uttrykk for noe ”midt imellom” og ”hverken det ene eller det andre”⁸⁴, som igjen kan gi assosiasjoner til fenomener som identitetskrise og rotløshet.

Unni Wikan er blant de som kritiserer et syn på kultur og samfunn der man beskriver individer - og da særlig barn - som ”tokulturelle”. Dette fordi hun mener at stemplet ”tokulturell” er med på å vanskeliggjøre barnas forsøk på å skape sin egen identitet. Det er i følge Wikan om å gjøre å ikke presse dem inn i stereotype identiteter som kan bli et hinder for barnets egen identitet. Man kan samtidig komme i skade for å være støttespillere for foreldre som påtvinger barna en spesiell identitet, sier hun. Samtidig peker Wikan på noe hun oppfatter som en farlig forskjellsbehandling, der ”vår” ungdom (altså etniske nordmenn) anses for å ha retten til å definere ”seg selv”⁸⁵.

Unni Wikan er blant de som ser på integrasjon av muslimer i den norske samfunnet som eneste mulighet for ”frigjøring” for muslimske kvinner og barn. Dette fordi hun mener menn bruker islam som et maktmiddel overfor disse. Muslimer i Norge er problematisk på mange vis, sier Wikan. Hun fortsetter slik:

”...en får inntrykk av at de [muslimene] tar sterkere avstand fra grunnleggende norske verdier enn andre grupper. De praktiserer segregasjon. De motsetter seg at barna har norske venner”

Er virkeligheten så ensidig som Wikan skal ha det til, der muslimske foreldre motsetter seg norske verdier og praktiserer segregasjon?

⁸³ Østberg, Sissel. 2003, s. 104

⁸⁴ Østberg, Sissel. 2003, s. 104

⁸⁵ Wikan, Unni. 1995, s. 57

Christine M. Jacobsen ser en potensiell fare ved måten Unni Wikan uttrykker seg på. Grunnen er at hun mener Wikan setter opp et for skarpt skille mellom ”Oss nordmenn” og ”Muslimene”. Det oppstår et problem når Wikan unnlater å problematiserer hvem ”Vi” er og hvem ”Muslimene” er. Ut fra det Wikan uttrykker står hun i fare for homogenisere de to gruppene internt, i tillegg undergraver hun det faktum at enkelte kvinner nettopp bruker islam for å oppnå mer frihet og større rettigheter, sier Jacobsen⁸⁶.

Nye sosiale og kulturelle former gjennom praksis

Snarere enn ”rotløse” og ”identitetsforvirrede” oppfattes andregenerasjons innvandrere som kreative *bricoleurer* og kompetente kulturnavigatører⁸⁷. I et multikulturelt samfunn ser man altså for seg at det hos unge mennesker med innvandrerbakgrunn kan oppstå nye sosiale og kulturelle former gjennom praksis. Den kulturelle identiteten ses dermed mer på som en prosess og noe kontekstuel⁸⁸.

I forbindelse med temaet unge muslimer og tilhørighet viser Sissel Østberg til at det i dagens postmoderne samfunn tales om at mennesker heller har ”routs” (ruter/veier) enn ”roots” (røtter)⁸⁹. Østberg oppfatter nemlig *steder* som en viktig dimensjon ved sosiale og kulturelle prosesser. Med dette hevder Østberg at slike ruter eller steder består av det mangfoldet av steder en har tilknytning til – steder som først og fremst er knyttet til menneskelige relasjoner⁹⁰.

Kanskje bekrefter Nawar fra Christine M. Jacobsens bok ”*Tilhørighetens mange former – Unge muslimer i Norge*” at nettopp steder kan være viktig for identitetsopplevelsen. Unge Nawar har under oppveksten bodd i flere ulike land, og hun konstituerer *hjem* ut fra en multikulturell eller multinasjonal identitet. ”hjem er der du ønsker at det skal være. Det

⁸⁶ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 30

⁸⁷ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 32

⁸⁸ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 32

⁸⁹ Østberg, Sissel. 2003, s. 102

⁹⁰ Østberg, Sissel. 2003, s. 102

viktigste er at man er omgitt av venner og mennesker man er glad i.”⁹¹, sier hun. Jacobsen følger opp med å si at for disse unge kvinnene er det at de er multikulturelle eller multinasjonale et viktig aspekt ved deres identitet⁹². Det at Nawar definerer stedet *hjem* som der man er omgitt av venner og de man er glade i, støtter til en viss grad det Østberg hevder; at steder i forbindelse med identitet og tilhørighet i stor grad har å gjøre med menneskelige relasjoner.

I Østbergs studie av norsk-pakistanske barn ser hun en mangfoldighet både når det gjelder sosial tilhørighet, og når det gjelder kulturell mening. Barna er aktører på mange områder; i hjemmet, på koranskolene, i den offentlige skolen og på fotballtrening. Det er mange *forskjellige* sosiale og kulturelle sammenhenger i livet deres som inngår i en meningsfull livsverden⁹³. Mye tyder på at en ung muslim i Norge kan presentere seg på ulike måter, som for eksempel norsk, muslim, eller marokkaner. Og unge muslimer kan også vektlegge og uttrykke ulike sider ved seg selv i ulike situasjoner – noe Sissel Østberg kaller ”situasjonell identitet”. En personlig identitet kan altså være plural, men det utelukker ikke at den plurale identiteten ikke er integrert og helhetlig. Den unge er seg selv, og identiteten er ikke nødvendigvis harmonisk og helhetlig – men heller sammensatt og helhetlig, sier Østberg.

Multikulturalitet i samfunnet preger nok både barn, unge og voksne – etniske nordmenn som de med innvandrerbakgrunn. Og det er nok ikke umulig at plurale identiteter er noe som vi alle preges av i stigende grad. Men hvilken plass har religionen islam i de unges eventuelle plurale identitet? For å få et klarere bilde av dette vil jeg i det neste avsnitt se videre på noe av forskningen gjort på religionens betydning for unge muslimers identitet.

Å identifisere seg selv som muslim først og fremst

For mange muslimer er deres religion et svært viktig aspekt ved identiteten deres. Nora Ahlberg sier bl.a følgende: ”... for the Muslims themselves religion as a rule is the most essential part of their identity, which sets them apart from western society.”⁹⁴. Allikevel er det

⁹¹ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 75

⁹² Jacobsen, Christine M., 2002, s. 75

⁹³ Østberg, Sissel. 2003, s. 102

⁹⁴ Nora Ahlberg, 1990, s. 26

som vi har sett ulike måter å tilnærme seg islam på blant muslimer. Både en mer folkereligøs tilnærming og en normativ religionsforståelse er representert blant de som utgjør muslimske minoriteter i Norge.

Oddbjørn Leirvik er blant de som hevder at når det gjelder andre- og tredje generasjon, så beveger de seg bevisst i retning av en normativ innstilling til islam. Man ser nemlig, i følge ham, en tendens blant de unge muslimene til å i størst mulig grad skille mellom hva som er kultur og hva som er religion⁹⁵, noe som er et trekk man kan gjenkjenne hos normativt innstilte muslimer. Dette er interessant sett ut fra teorien om at islam kan betraktes som en diskursiv tradisjon, der ulike sosiale praksiser og fortolkninger utvikles ut fra ulike sosiokulturelle kontekster⁹⁶. I en norsk kontekst kan det derfor - ut fra en dialogisk prosess - tenkes at islam kan endre uttrykk og fortolkning hos de oppvoksende generasjonene unge muslimer, og at det kan skje relativt uavhengig av tradisjoner overført fra opprinnelseslandet til foreldrene.

I Christine M. Jacobsens forskningsprosjekt foreligger utdrag fra en rekke samtaler med unge muslimer i Norge. ”For mange var det å være muslim en identifikasjon som i intervjuene ble vektlagt som viktigere enn etnisitet og nasjonalitet”⁹⁷, forklarer hun selv i boka. Allikevel understreker hun at forskjellige aspekter ved det å være muslim ofte vektlegges ulikt. Det er ulike måter å definere seg selv som muslim på. Mens enkelte oppfatter seg som muslim fordi man er fra en muslimsk familie, vektlegger andre at det å være muslim er noe man først og fremst velger. Noen har også det synet at alle mennesker egentlig er født som muslimer⁹⁸.

Jeg synes også det er interessant hvordan unge muslimer kan forholde seg til islam som en viktig religiøs identitetsmarkør med tanke en mer kollektiv identitetsforståelse. Dette er et tema som er blitt forstått ut fra tendensen enkelte unge norske muslimer har til å distansere seg fra foreldrenes tradisjoner og heller vil lære ”den egentlige islam” – en tendens som sees i sammenheng med de muslimske ungdoms- og studentorganisasjonene⁹⁹. Innen de muslimske ungdoms og studentorganisasjonene kan man se at unge norske muslimer opplever et fellesskap uavhengig av etnisitet og nasjonalitet, og med islam som samlende faktor. I neste

⁹⁵ Leirvik, 2006, s. 22

⁹⁶ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 41

⁹⁷ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 77

⁹⁸ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 77

⁹⁹ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 81

avsnitt vil jeg i tillegg til dette se på hvordan unge muslimer med innvandrerbakgrunn i Norge definerer seg som *norske* muslimer.

Fremveksten av en ny norsk-muslimsk subjektsposisjon

”Identiteten kommer innenfra”¹⁰⁰ hevdet lektor Jon Cristoffersen i et debattinnlegg i Aftenposten, 12 august 2009. Hovedagendaen hans var at det må være lov å være norsk selv om man har slekt fra fjerne himmelstrøk. Cristoffersen har etter noen år som lærer ved Mortensrud skole observert følgende om elevene som var født i Norge, men som hadde foreldre med innvandrerbakgrunn; De voksne definerte barnas nasjonalitet som den samme som foreldrenes, som pakistanske, somaliske o.s.v. I tillegg så han hvordan disse elevene selv beskrev seg selv som ”utlendinger”, selv om flertallet var født i Norge.

”Det er antakelig slik at definisjonen på hva det vil si å være norsk bestemmes av storsamfunnet”¹⁰¹, skriver Christoffersen. ”Det blir tungt for den enkelte ’utlending’ å gjøre krav på å en norsk identitet på egen hånd når han hele tiden hører det motsatte av sine omgivelser”¹⁰², skriver han videre. Christoffersens konkluderer med viktigheten av at det er den enkelte som må få definere sin egen identitet. For å åpne for dette må en åpne *dagligspråket* slik at den andre, hvis han eller hun ønsker det, kan ta del i den norske identiteten¹⁰³

Christine Jacobsen peker på et lignende viktig spørsmål knyttet konkret til norske muslimer. Hun spør seg om det vil bli skapt en norsk identitet som også er så romslig at muslimer får plass der. Da må man få kalle seg norsk muslim og ”*både være lik og forskjellig uten å bli sett rart på*”¹⁰⁴. Hun mener videre at islam blant muslimske unge fungerer som en universell

¹⁰⁰ Christoffersen, Jon. Onsdag 12. august. 2009: *Identiteten kommer innenfra*. *Aftenposten, Aften*. s.28.

¹⁰¹ Christoffersen, Jon. Onsdag 12. august. 2009: *Identiteten kommer innenfra*. *Aftenposten, Aften*. s.28.

¹⁰² Christoffersen, Jon. Onsdag 12. august. 2009: *Identiteten kommer innenfra*. *Aftenposten, Aften*. s.28.

¹⁰³ Christoffersen, Jon. Onsdag 12. august. 2009: *Identiteten kommer innenfra*. *Aftenposten, Aften*. s.28.

¹⁰⁴ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 83

rettesnor som overskrider ambivalensen og de dilemmaene som er knyttet til ulike verdier og krav som de møter i ulike kontekster de beveger seg innenfor¹⁰⁵.

Når det gjelder ulike sosiale og kulturelle kontekster kan det være interessant å se nærmere på argumenter for at identitetsarbeid påvirkes av ytre sosiale omstendigheter. I dagens sosiologi ser en gjerne på identitet som sosialt konstruert. Med andre ord at mennesket konstruerer sin identitet i interaksjon med andre¹⁰⁶, sier Annick Prieur.

Mange blant de muslimske ungdommene i Norge er i tillegg etniske minoriteter. Og det er flere faktorer som taler i retning av at det å være etnisk minoritet begrenser individets valgfrihet og spillerom når det gjelder å konstruere og utforme egen identitet. Dette har å gjøre med et vesentlig faktum som Annick Prieur påpeker i sin bok *”Balansekunstnere – Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge”*. Der skriver hun at individene begrenses av at tegn har sosialt etablerte betydninger, og at dette er tegn det ikke kan manipuleres fritt med. Som et eksempel trekker hun fram at klesstil er noe man kan endre ganske fritt. Men friheten er ikke like stor når det gjelder kroppslige og språklige tegn, du kan f.eks ikke uten videre endre hudfarge. Navn, religion og innsosialiserte væremåter plasserer Prieur et sted midt imellom disse ytterpunktene¹⁰⁷. Det er umulig å ikke forholde seg til andre menneskers oppfatning av en selv når det gjelder konstruksjonen av en identitet som har et kroppslig utgangspunkt eller som har et bestemt kroppslig uttrykk, sier Prieur¹⁰⁸.

Jeg syns ikke det virker umulig at vanskeligheter knyttet til identifikasjon med etniske eller nasjonale kriterier kan være noe av årsaken til at identiteten knyttes til islam. Dette fordi islam er noe universelt som hverken definerer hvor i verden du er fra eller hvilken etnisk tilhørighet du har. For enkelte kan det trolig være lettere å se på seg selv som både norsk og muslim, enn det for eksempel er å definere seg som både norsk og tyrkisk. Dette fordi islam er en universell religion, som ikke utelukker noen nasjonalitet. Forholdet mellom å være ”norsk” og ”tyrkisk” kan derimot oppleves mer motsetningsfullt.

Fremveksten av en ny norsk subjektsposisjon er en tendens Jacobsen hevder å finne blant unge muslimer i Norge. Denne subjektsposisjonen er en av flere hovedtendenser for

¹⁰⁵ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 83

¹⁰⁶ Prieur, Annick. 2004., s.132

¹⁰⁷ Prieur, Annick. 2004, s.132

¹⁰⁸ Prieur, Annick. 2004., s.132

identitetsarbeidet hun beskriver blant unge norske muslimer - en tendens som er med å forme grunnlaget både for deres livsstil og deres kollektive identitet. Her er det individuelle og personlige ved den religiøse identiteten vektlagt, hevder hun videre. Og det er det indre og personlige forholdet til Gud som i stor grad er vektlagt¹⁰⁹. Islam blir en universell rettesnor som overskrider ambivalensen og dilemmaene som kan oppstå i kjølevannet av de ulike verdiene, normene og kravene de møter i ulike kontekster de beveger seg i¹¹⁰. Hun sier følgende: ”Prioriteringen av en muslimsk identitet fremfor andre identifikasjoner er for noen knyttet til refleksjoner over en opplevelse av manglende tilhørighet eller identifikasjon med etniske og nasjonale kategorier, eller en ambivalent identifikasjon med flere av disse samtidig. (...)”¹¹¹.

Jacobsen hevder at uttrykket ”norsk muslim” gir mening til ellers sammensatte og motsetningsfulle subjektsposisjoner. For en annen- eller tredjegerasjons innvandrere kan islam, det pakistanske/marokkanske/tyrkiske og det norske være viktige aspekter ved en sammensatt identitet. Et perspektiv på minoriteter har gått ut på at mennesker med innvandrerbakgrunn ofte kan leve i ”flere verdener” samtidig. I den sammenheng kan de aktivt skifte kulturelle koder når de beveger seg innenfor de ulike kontekstene¹¹². Hun trekker bl.a. frem sitater fra to unge muslimer, Salim og Janaan, født i Norge men med foreldre fra Pakistan og Tyrkia, som begge velger å definere seg selv som ”muslim”. De sier bl.a følgende:

”Jeg er ikke pakistaner, der foreldrene mine kommer fra, og jeg er ikke norsk, det har jeg funnet ut. (...). Den beste måten er å lage identitet på er islam”¹¹³, sier Salim.

Janaan uttrykker seg slik ”.. jeg vokste ikke opp i Tyrkia, jeg har en del tradisjoner inni meg fra Tyrkia, men nå er jeg muslim, og så er jeg norsk. Selv om man ikke ser det på meg, så hadde jeg sagt det”¹¹⁴

¹⁰⁹ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 80-82

¹¹⁰ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 80-82

¹¹¹ Jacobsen, Christine M., 2002 *Norge*, s. 82

¹¹² Jacobsen, Christine M., 2002, s. 53

¹¹³ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 82

¹¹⁴ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 82

Man kan altså se fremveksten av en ny norsk-muslimsk subjektsposisjon blant unge muslimer i Norge. Denne fremveksten forklares bl.a. ut fra at sammensatte og motsetningsfulle subjektsposisjoner gis mening ved å gjøre ”norsk muslim” (eller ”muslim”) til selve kjernen i identiteten¹¹⁵.

5. Er kristen identitet en faktor blant mange nordmenn?

Kan man snakke om en kristen identitet blant nordmenn?

Når man tilhører en gruppe skaper det kollektiv identitet. Eksempler på dette kan være familieidentitet, stedsidentitet, gruppeidentitet og nasjonal identitet. Disse identitetene kan styrkes gjennom båndene til kirken og kristendommen. Medlemmene av Den norske kirke består av et mangfold med ulik tilnærming til den kristne tro. Noen er mest opptatt av kollektive ritualer og høytid. Andre er mer aktive i kirkens aktiviteter og fellesskap, og er opptatt av troserfaringer og religiøs opplevelse¹¹⁶.

Det er kanskje slik at folkekirkekulturen her i Norge representerer en slags ”’samfunnsreligion’ der nasjonale symboler tilordnes religiøs betydning som binder folk sammen i et ’forestilt felleskap’ på nasjonalt nivå”¹¹⁷.

Så langt i oppgaven har mitt hovedfokus vært islam og muslimer i Norge. Jeg har sett på muslimenes historie her i landet, og betraktet noen ulike måter å tilnærme seg egen muslimsk identitet og kultur på. Islam representerer en minoritet blant religiøse tradisjoner i Norge, mens Den norske kirke har stått sterkt her i landet. Et spørsmål når det gjelder møtet mellom

¹¹⁵ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 83

¹¹⁶ Pluralisme og identitet, s. 215-216

¹¹⁷ Botvar, Pål Kjetil, 2001: Tro uten tilhørighet, tilhørighet uten tro. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturalanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme*, s. 192

kristne og muslimer kan være følgende: Hvem representerer de kristne i møtet med muslimer? Derfor ønsker jeg å drøfte om Den norske kirke og den kristenkulturelle arven bidrar til å en kristen identitet blant mange nordmenn. Jeg ønsker derfor å undersøke om Kirken bidrar til følelsen av et nasjonalt fellesskap og se nærmere på hvem medlemsgruppene i Den norske kirke er. Under dette avsnittet vil jeg se nærmere på i hvilken grad ”kristendom” spiller en viktig rolle for de fleste nordmenns forståelse av seg selv og egen identitet.

Det er ikke lett å kartlegge hvordan og i hvilken grad Den norske kirkes medlemmer forholder seg til kristendom som religiøs identitet. Allikevel er det mye som tyder på at Den norske kirke bidrar til en følelse av et nasjonal fellesskap blant mange nordmenn. Professor i religionspsykologi Pål Repstad beskriver dette slik: ”Det er liten tvil om at statskirken, Den norske kirke, bidrar til selve forestillingen om det nasjonale fellesskapet Norge, en forestilling for øvrig omtrent alle tar for gitt og svært få problematiserer.”¹¹⁸

Den norske kirke representerer en majoritet blant religiøse institusjoner i Norge, med stor oppslutning i landets befolkning. Spørreundersøkelser har vist at et flertall fremdeles ønsker statskirken¹¹⁹. Det befinner seg også en del av det norske kristenlivet utenfor statskirken, som representeres av frikirkelige samfunn og andre kristne menigheter. Selv om flesteparten av Norges befolkning er registrert som medlemmer av statsreligionen, viser undersøkelser at særdeles få er aktive i menighetenes organiserte kristne aktiviteter. Kun 2-3 % av befolkningen kommer på en gjennomsnittlig gudstjeneste¹²⁰. Men høytids-kirkegangen er et unntak, da er kirkegangen ganske stor. Dette gjelder særlig julaften, men også 17 mai og olsok. Disse kan beskrives som såkalte ”lavterskeldager”, der det er lett å gå i kirken uten å kjenne seg sterkt eller personlig kristen¹²¹.

I de fleste samfunn markerer man overgangene i livet med ulike former for ritualer, og disse bringer mennesket fra en tilstand over til en annen. Dette kan være med på å gi individene en følelse av status og verdi. Dette er en faktor som kan ses i sammenheng med

¹¹⁸ Repstad, Pål. 2000, s. 78

¹¹⁹ Repstad, Pål. 2000, s. 78

¹²⁰ Repstad, Pål. 2000, s. 29

¹²¹ Repstad, Pål. 2000, s. 48-49

identitetsbegrepet fordi identitet har med tradisjoner og sosial forankring å gjøre. I tillegg kan identitet knyttes til tro, ideologi og erfaring¹²².

Undersøkelser viser at det finnes mye religiøs tro blant nordmenn, og at kristendommen preger denne troen i stor grad. Selv om mange nordmenns religiøse tro inneholder kristne elementer, er det få som omtaler den og få som misjonerer for den. Når religiøsiteten sjeldent omtales eller misjoneres for kaller gjerne religionssociologien dette for privatreligiøsitet. Samtidig understrekes det at den private religiøsiteten er vanskelig å kartlegge og måle. Den private religionen ser til en viss grad ut til å være ”deregulert”. Det betyr ikke nødvendigvis at folk ikke tror like mye som før, men heller at det man tror på er mindre kirkestyrt enn før¹²³. Jesus har en plass hos svært mange av de privatreligiøse, men hos mange av de er det nok en del likegyldighet og skepsis i forholdet til det religiøse livet som reguleres innenfor kirkene og religiøse organisasjoner¹²⁴. ”Folk tror mer på det de selv ønsker”¹²⁵ sier Pål Repstad, og viser til at man plukker noen elementer fra kristen tradisjon, mens man velger å ”tro på sin egen måte”. På den andre side ser man også at privatisert religion langt på vei kan inneholde kirkens offisielle lære, i det den er uttrykk for en slags ”anonym kristentro”¹²⁶.

Som vi har sett kan man bruke begrepet folkereligiøsitet om måten enkelte muslimer ikke skiller skarpt mellom religion og kultur. Det samme kan man se hos mange nordmenn med kristen bakgrunn. Denne folkereligiøsiteten kan for eksempel innebære kollektivt nedarvede forestillinger, som ofte kan spores langt tilbake i tid. Disse forestillingene kan både ha kristne og ikke kristne referanser. Eksempler kan være folketroen på tusser, troll og nisser. I dag inneholder folketroen gjerne forestillingen om kraft og helbredelse¹²⁷.

Organisert religion er ikke den eneste tendensen i dagens norske samfunn, i tillegg kan det argumenteres for at religiøs individualisme er ganske sterkt representert. Den religiøse

¹²² Botvar, Pål Kjetil, 2001: Tro uten tilhørighet, tilhørighet uten tro. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme*, s. 214

¹²³ Botvar, Pål Kjetil, 2001: Tro uten tilhørighet, tilhørighet uten tro. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme*, s. 214

¹²⁴ Repstad, Pål. 2000, s. 35

¹²⁵ Repstad, Pål. 2000, s. 35

¹²⁶ Botvar, Pål Kjetil, 2001: Tro uten tilhørighet, tilhørighet uten tro. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme*, s. 214

¹²⁷ Repstad, Pål. 2000s. 30-31

individualismen ser også ut til å blande og skifte identiteter i stigende grad, hevder Oddbjørn Leirvik, som lurer på om ikke vi ser et tankeskifte fra religion til religiøsitet¹²⁸. Et eksempel er nyreligiøsitet, som ofte forstås som arvtaker av de store religiøse tradisjonenes mystiske arv. Nyreligiøsiteten er fremdeles langt fra å ha etablert noe fullt utviklet trossamfunn i Norge, og Oddbjørn Leirvik tenker seg at nyreligiøsitet på nåværende tidspunkt er en delvis omforming av folkereligiøsiteten¹²⁹. Leirvik hevder også å se en tendens der folkereligiøsiteten løsriver seg fra den etablerte religionens grep, samt representerer en allmennreligiøsitet med store individuelle forskjeller¹³⁰.

Mye tyder samtidig på at mange nordmenn har sterke tradisjonelle bånd til Den norske kirke. Det viser seg blant annet ved at mange nordmenn har en sterk respekt og kjærlighet for kirkebygget. De sterke reaksjonene folk viser i etterkant av påsatte kirkebranner taler for dette¹³¹.

Arne Landmark Bakken har skrevet artikkelen *”Ulike grupper i folkekirken? – Et forsøk på en kategorisering ut fra religiøse holdninger”*, der han tar utgangspunkt i hovedoppgaven *”Kirken og folk flest”*. Han har intervjuet 10 passive kirkemedlemmer i Haslum menighet. Hans konklusjon var at disse passiviserte medlemmene i stor grad var positive til kirken lokalt og nasjonalt. En tendens han fant var nettopp at det tradisjonelle og vakre kirkebygget var svært verdsatt. Landmark Bakken referer til at kirken innbyr til bruk ved høytid og overgangsriter, noe som skaper en tilhørighet¹³².

Flertallet av det norske folk bruker kirkens ritualer. Og når det gjelder kirkens ritualer kan de anvendes i mange former for privatreligiøs opplevelse og ettertanke som er nokså forskjellig fra kirkens lære, skriver Repstad. Allikevel mener han det ville være overfladisk å avskrive folkets møte med ritualene som noe uten religiøst innhold¹³³.

¹²⁸ Leirvik 2006, s. 42

¹²⁹ Leirvik, 2006, s. 42-43

¹³⁰ Leirvik, 2006, s. 43

¹³¹ Repstad, Pål. 2000. Norge, s. 31

¹³² Bakken, Arne Landmark, 2003: Ulike grupper i folkekirken. Et forsøk på en kategorisering ut fra religiøse holdninger, Engedal, Leif Gunnar og Haanes, Vidar L. red: *Kirke i oppbrudd og forandring : aktuelle perspektiver på norsk kirkevirkelighet*, s.95

¹³³ Repstad, Pål. 2000, s. 46-47

Under andre verdenskrig så man i Norge at kristendommen ble en samlende faktor for nordmenn over hele landet. Under krigen opplevde folk at de kunne stå sammen og ha et fellesskap som var uavhengig av klasseforskjeller og ideologiske konflikter¹³⁴. I et ydmykt forsøk på å spå fremtidens situasjon i Norge hevder Repstad følgende: I sterke nasjonale krisesituasjoner er det i Norge fremdeles såpass mye ”kristen tradisjon i beredskap at kristendommen på samme måte som under siste krig nok en gang kan utgjøre en referanseramme som favner om store deler av befolkningen.”¹³⁵ På den andre siden ser han en mulig dyster side ved samme forbindelse; Det kan tenkes at fremmedfrykt og nasjonalisme vokser frem på bakgrunn av en økt internasjonal migrasjonsbølge. Dette ville på lang sikt kunne skape grobunn for det Repstad kaller en ”nasjonalistisk eller eurosentrisk kristendomstype”¹³⁶. Eller en kristendomstype som fungerer som en slags ”stammereligion”¹³⁷. Personlig tenker jeg at det er viktig å ikke sette for store likhetstegn mellom det å være ”kristen” og det å være ”norsk”. Vi har en lang historie med kristendom her i landet, og det kristenkulturelle står sterkt. Men jeg mener det er viktig å anerkjenne at det finnes flere måter å være norsk på i dagens flerkulturelle Norge. Som jeg har vært inne på ønsker mange norske muslimer å få definere seg som ”norsk muslim”. Derfor vil det være viktig at det blir rom for en norsk identitet der også muslimer kan få kalle seg norske. Dette tror jeg er viktig å ha i bakhodet når man som troende kristen møter muslimer her i landet.

6. Forholdet mellom kristne og muslimer i Norge

6.1 Retningslinjer for en åpen religionsdialog

¹³⁴ Repstad, Pål. 2000, s. 281

¹³⁵ Repstad, Pål. 2000, s. 112

¹³⁶ Repstad, Pål. 2000, s. 112

¹³⁷ Repstad, Pål. 2000, s. 112

Dialog betyr samtale mellom to parter, og kan ses på som en grunnleggende form for menneskelig samkvem. I forholdet mellom kristne og muslimer kan alternativet til dialog være at man ikke snakker sammen, eller at man ser en monolog der kristne snakker til muslimer eller motsatt, i stedet for med¹³⁸.

I Nansenskolens årbok *”Felleskapsetikk i et flerkulturelt Norge”* fra 1993 skrev Inge Eidsvåg blant annet følgende om dialogens hensikt og mål:

*”Den (dialogen) betyr å invitere de andre inn i et felles rom, ikke for å omvende eller belære, men for sammen å søke etter sannhet. Slik blir den åpne dialogen den viktigste av alle demokratiske verdier. For lakmusprøven på et demokratisk sinnelag er alltid dette: Er du villig til drøfte spørsmålet i åpenhet? En monopolisering av sannheten er fremmed for dialogen fordi den alltid har en inviterende åpenhet i seg... Utfordringen blir å akseptere sannheten i andre religioner og livssyn, samtidig som man holder fast på sin egen personlige stemme. Dialogen handler ikke om omvendelse, men om berikelse.”*¹³⁹

Når Notto R. Thelle beskriver sitt syn på dialogen, uttrykker han et ønske om at : ”kontakten mellom kirken og innvandrergруппene ikke blir noen ensidig evangelisering, men skjer i gjensidig respekt og i en dialogisk ånd”

Tydelighet på kristen tro i møte med muslimer

Jeg synes både Eidsvåg og Thelles syn på dialog er gode. Med tanke på en dialog mellom troende kristne og muslimer tror jeg det i tillegg er viktig at man bør kunne være ærlig om eget religiøse ståsted.

Jeg mener at troende kristne bør stille seg åpen for muligheten av at man kan lære noe av mennesker som tror annerledes. Samtidig tror at jeg at troende kristne kan gi en nyansert vurdering av islam. Ut fra et kristent religionsteologisk perspektiv finnes det grunnlag for at forholdet til andre religioner kan romme både et ja og et nei. Hvis vi går til Bibelen så er det flere indikasjoner på at Gud har åpenbart seg i skaperverket. I Apostlenes gjerninger kap.17,23 forteller Paulus at Athenernes alter med påskriften ”For en ukjent Gud” virkelig er

¹³⁸ Opsal, Jan og Bakke, Arild M., 1994, s. 171

¹³⁹ Opsal, Jan og Bakke, Arild M., 1994, s. 171-172

et alter for Gud. Og i Romerne 1,20 sier Paulus følgende om forholdet mellom Gud og hedningene; ”Hans usynlige vesen, både hans evige kraft og hans guddommelighet, har de fra verdens skapelse av kunnet se og erkjenne av hans gjerninger. Derfor har de ingen unnskyldning”¹⁴⁰. Og ikke minst sier Paulus om hedningene at ” For når hedninger som ikke har loven, av naturen gjør det den sier, er de sin egen lov, enda de ikke har loven”¹⁴¹ (Rom. 2,14). Disse eksemplene viser at man finner bibelske tekster som tilsynelatende vurderer andre religioner positivt. Det virker som det er ”en kontinuitet mellom skapelse, moral og gudsbegrep”¹⁴². Arild Romarheim hevder følgende om Bibelens vurdering av religionene: ”..man finner bibelske eksempler på en positiv vurdering av fremmede religioner. Det hevder å være en viss kontinuitet hva angår skapelse, moral og gudsbegrep (spes. høy-gudforestillingen). Men det er vanskelig å se noen kontinuitet hva angår den nye skapelse. Vi har m.a.o. et begrenset, men reelt ja til religionene”¹⁴³.

Teologen Paul Althaus er blant de som mener en kristen vurdering av religionene må romme både et ja og et nei. Med henvisning til Paulinsk teologi hevder han for eksempel at mennesket allerede vet noe om Gud som skaper og opprettholder ut fra en opprinnelig åpenbaring, noe mennesket ved sin fornuft skulle kunne erkjenne. Gud har også skrevet lovens gjerning inn i menneskets hjerter, og dermed synder ikke mennesket naivt, fordi det vet noe om ”normenes overmenneskelige, guddommelige autoritet”¹⁴⁴. Han er altså på den ene side imot hvordan den religionshistoriske skolen så på forholdet mellom kristendom og religion. Samtidig som han er kritisk til Karl Barths avvisning av tanken om en naturlig teologi¹⁴⁵.

Å ikke overkjøre den andre

Jeg mener også at det bør være rom for at den kristne i en god religionsdialog med muslimer kan ha åpenhet rundt et ønske om at samtalepartneren skal få del i frelsens gave. ”Vi er

¹⁴⁰ <http://www.bibel.no/nb-NO/sitecore/content/Home/Hovedmeny/Nettbibelen.aspx?book=ROM>

¹⁴¹ <http://www.bibel.no/nb-NO/sitecore/content/Home/Hovedmeny/Nettbibelen.aspx?book=ROM&chapter=2>

¹⁴² Romarheim, Arild, 1983: Kristendommens syn på seg selv i forhold til andre religioner. Asheim, Ivar/Holter, Åge/ Kvalbein, Hans, og Sæbø, Magne, 1983: *For kirke og skole. Festskrift til Ole Modalsli på 70-årsdagen 1. april 1983*, side 130

¹⁴³ Romarheim, Arild, 1983: Kristendommens syn på seg selv i forhold til andre religioner. Asheim, Ivar/Holter, Åge/ Kvalbein, Hans, og Sæbø, Magne, 1983: *For kirke og skole. Festskrift til Ole Modalsli på 70-årsdagen 1. april 1983*, side 130

¹⁴⁴ Berentsen, Jan-Martin, 1994, s. 33

¹⁴⁵ Berentsen, Jan-Martin, 1994, s. 31-33

tydelige på egen tro og åpne om egne motiver”¹⁴⁶ heter et av hovedpunktene i kirkemøtets ”Veilending i Religionsmøtet”. Når det gjelder åpenhet om egen tro kan dette skape trygghet for begge partene i religionsdialogen, fordi man ikke skjuler et oppriktig ønske om at den andre skal få del i den kristne forståelsen av frelsen. Det er da samtidig viktig at dialogen mellom troende kristne og muslimer ikke blir et middel for å manipulere eller lokke den andre over til den kristne tro. Dialogen må ikke bli en erstatning for evangelieforkynnelse¹⁴⁷.

Selv om jeg som troende kristen ønsker å være åpen om mitt eget syn på Kristus som eneste vei til frelse, så må jeg samtidig være varsom så jeg ikke oppfattes som overkjørende overfor den andre.

Bud nummer 5. i Arild Romarheims *Dekalog om dialog* sier blant annet følgende ”Du skal ikke overkjøre noen, selv om det skjer i sannhetens navn. Jeg har rett til å utbre min tro, og den andre har samme rett for sin tro. Men mitt rettmessige ønske om at den andre må se de skatter jeg har sett må ikke være overordnet min respekt for den andres rett til å følge sin åndelige vei.”¹⁴⁸ Videre står det at ”Du har lov til å være trygg i ditt eget, men ikke påståelig eller skråsikker – uten å virkelig lytte. Jo mer trygg i ditt eget, jo mer avslappet, åpen og frimodig i møte med andre”¹⁴⁹. Jeg tenker det er et viktig prinsipp at troende kristne som møter muslimer bør være svært bevisste på den andres rett til å beholde, praktisere og misjonere for sin religion.

Jeg tror samtidig ikke dette ikke innebærer det samme som å si at alle former for tro er like sanne eller rette. Noen teologer går imidlertid så langt som å hevde dette. Et eksempel er John Hick som representerer det som er blitt kalt ”John Hicks kopernikanske revolusjon i det religiøse univers”¹⁵⁰. I Hicks syn er den kristologiske og ekklesiologiske tankegangen erstattet av en teosentrisk forståelse. Det er Gud som er sentrum, mente han, ikke dogmet om at kristendommen er sentrum. Samtidig hevder han at alle de store religiøse tradisjonene i verden er å anse som legitime. Dette begrunnet han i at hvis man tar i betraktning menneskehetens lange utvikling og ulike levevilkår, så kan man ikke ta for gitt at Guds

¹⁴⁶ Mellomkirkelig råd for Den norske kirke, 2006: *Veiledning i religionsmøte: hjelp til åpenhet og respekt mellom mennesker fra ulike trossamfunn: vedtatt av Kirkemøtet 2006*. s. 9

¹⁴⁷ Opsal, Jan og Bakke, Arild M., 1994, s. 173

¹⁴⁸ Arild Romarheim, *Dekalog om dialog*, bud 5

¹⁴⁹ Arild Romarheim, *Dekalog om dialog*, bud 5

¹⁵⁰ Berentsen, Jan-Martin, 1994, s. 77

åpenbaring skulle skje enhetlig og uten forskjeller¹⁵¹. En annen teolog som har en lignende forståelse av kristendom og andre former for tro er Simon S. Maimela. Han mener også at andre former for tro enn den kristne kan føre til frelse. Han anser kristendommen som Guds frelsesvei for *kristne*, mens andre har sin egen frelsesvei. Han spør seg derfor om det er riktig av kirken å påberope seg et monopol på å definere hva evangeliet er for alle mennesker. Han bruker sin egen erfaring fra afrikansk kontekst når han nærmer seg dette spørsmålet. Afrikanske religioner har et annerledes syn på hva menneskets problem innebærer enn det kristendommen har. Dermed ville det ut fra et kristent ståsted være arrogant å definere synd og frelse overfor afrikaneren som har en annen forståelse, mener han¹⁵².

Personlig mener jeg både John Hick og Simon S. Maimela går for langt i å sidestille religionene og kristendommen. Jeg mener imidlertid at prinsippet om troende kristnes rett og ønske til å utbre sin tro ikke bør gå på bekostning av andre menneskers frihet til å tro på det de selv vil.

Bevissthet, forståelse, respekt og kunnskap som viktige prinsipper i møtet mellom troende kristne og muslimer

I Norge er kristendommen en majoritetsreligion, mens islam representerer en minoritetsreligion. Dette er noe det er viktig å ha i bakhodet når man som kristen møter muslimer i Norge, fordi det å være kristen og representere en majoritetsgruppe kan påvirke maktforholdet i møtet med muslimer her i landet.

Som jeg har gått inn på tidligere i denne avhandlingen ser vi at islam kan forandre uttrykk ettersom hvor i verden religionen befinner seg. I tillegg har jeg sett litt på hvordan forholdet mellom islam, kultur og tradisjon også kan få et ganske annerledes uttrykk hos første generasjon muslimske innvandrere enn det har i andre- og tredje generasjonene, her i landet. Det er med andre ord mye som tyder på at både kulturell- og sosial kontekst kan gi utslag i hvordan man integrerer islam i sin egen identitet. Det kan også skje store forandringer når en

¹⁵¹ Berentsen, Jan-Martin, 1994, s. 76

¹⁵² Berentsen, Jan-Martin, 1994, s. 78

religiøs tradisjon går fra å være majoritet til å bli minoritet. I møte med muslimer i Norge er det derfor veldig viktig å lytte til hvordan de fortolker sin religion i den norske konteksten¹⁵³.

Jeg som kristen representerer selvfølgelig også mer enn religionen kristendom. For eksempel er jeg jente, har bakgrunn fra to land, og jeg har en personlig livshistorie. Dette gjelder også enhver muslim jeg møter – han eller hun er også et enkeltmenneske, preget av sin personlige historie, kultur, språk og kjønnsidentitet. Det er også viktig å huske at det er et stort mangfold innen islam og alle andre religioner. Samtidig er det også slik at vi som enkeltmennesker med en tro ofte er representanter for et større trossamfunn, eller en gruppe, som er med på å definere vår egen identitet. Da er det viktig å huske at ”Det inntrykket kristne etterlater hos andre, farger bildet av kirken og dermed av Kristus”¹⁵⁴ - og derfor er det i møte med muslimer viktig å være respektfull og vise en forsvarlig holdning.

”Du skal ikke si falskt vitnesbyrd om din neste, men sørge for troverdig balansert kunnskap om den andres tro.”¹⁵⁵ heter det første budet i Romarheims *Dekalog om Dialog*. Dette tror jeg er en meget viktig holdning i møte med mennesker med en annen religion. Jeg tror det er viktig at jeg i møte med muslimer viser en oppriktig interesse i å la den andre beskrive innholdet i den muslimske tro og hva den går ut på. For det første er dette et tegn på respekt. Det ville kunne føles krenkende om jeg som ikke er muslim gikk inn i en belærende posisjon overfor en som faktisk lever som muslim. Dessuten kan jeg ikke forvente en bedre forståelse av den andre dersom jeg ikke virkelig går inn for å skaffe meg pålitelig kunnskap om den andres forståelse av islam og hvordan det er å leve som muslim. Det er i den sammenhengen også viktig å skjelne mellom hva som er faglig fundert informasjon om islam, og hva som er negativ propaganda¹⁵⁶.

I et land som Norge der mennesker med ulike religiøs, kulturell og etnisk tilhørighet lever sammen, er det svært viktig at vi snakker med hverandre for å øke forståelse og respekt. I den nære dialog mellom kristne og muslimer kan målet for møtet og samtalen være at vi blir bedre kjent slik at vi unngår at ulike grupper blir isolert. Hvis vi ikke snakker sammen bidrar vi i

¹⁵³ Mellomkirkelig råd for Den norske kirke, 2006: *Veiledning i religionsmøte : hjelp til åpenhet og respekt mellom mennesker fra ulike trossamfunn : vedtatt av Kirkemøtet 2006*. s. 9-10

¹⁵⁴ Mellomkirkelig råd for Den norske kirke, 2006: *Veiledning i religionsmøte : hjelp til åpenhet og respekt mellom mennesker fra ulike trossamfunn : vedtatt av Kirkemøtet 2006*. s. 10

¹⁵⁵ Arild Romarheim, *Dekalog om dialog*, bud 1.

¹⁵⁶ Mellomkirkelig råd for Den norske kirke, 2006: *Veiledning i religionsmøte : hjelp til åpenhet og respekt mellom mennesker fra ulike trossamfunn : vedtatt av Kirkemøtet 2006*. s. 9

verste fall til en situasjon som fremmer mistenksomhet overfor hverandre, misforståelser og sosiale motsetninger¹⁵⁷. Det at dialogen skjer mellom enkeltmennesker utfordrer oss også til å være personlige. Når vi er personlige og respektfulle overfor mennesker med en annen religion kan vi også etablere nære relasjoner og vennskap¹⁵⁸.

6.2 Identitet som et viktig, men ikke uproblematisk tema i religions- og kulturmøtet.

Når man påstår at det dominerende ved en persons identitet er kultur eller religion og bruker dette argumentet til å sette folk opp mot hverandre, blir det såkalt identitetspolitikk. Denne holdningen kan ses på som en mulig trussel mot toleranse og dialog.

Den kristne libanesiske forfatteren Amin Maalouf har i sin bok *"Identitet som dreper"* satt ord på hvordan han opplever sin egne identitet. Han åpner boka med følgende konstatering;

Etter at jeg i 1976 forlot Libanon for å slå meg ned i Frankrike har man ofte med de redeligste hensikter spurt meg om jeg føler meg 'mest fransk' eller 'mest libanesisk'. Da svarer jeg alltid 'Begge deler'".¹⁵⁹ Til spørsmålet om han oppfatter seg som halvt fransk og halvt libanesisk sier han: "Overhode ikke! Identiteten kan ikke deles opp, verken i halvdel, tredeler eller atskilte soner. Jeg har ikke flere identiteter, jeg har en eneste, og den består av alle de elementene som har formet den, (...)"¹⁶⁰.

Denne forståelsen av egen identitet som Maalouf hevder, kan vel kanskje sammenlignes med tendenser blant andre- og tredjegerasjons innvandrere med muslimsk bakgrunn her i Norge. Som vi har sett kan man blant enkelte unge muslimer i Norge se at de er kreative *bricoleurer* og kompetente kulturnavigatører snarere enn rotløse eller identitetsforvirrede. Det er nok ikke umulig at minoriteter kan leve i "flere verdener" samtidig og at de kan skifte kulturelle koder ettersom de beveger seg innenfor ulike kontekster.

¹⁵⁷ Opsal, Jan og Bakke, Arild M., 1994, s. 168

¹⁵⁸ Opsal, Jan og Bakke, Arild M., 1994, s. 174

¹⁵⁹ Malouf, Amin, 1999, s. 7

¹⁶⁰ Malouf, Amin, 1999, s. 7

Hvis det er slik at enkelte muslimer definerer seg som muslimer ”først og fremst”, eller omtaler identiteten sin som ”muslim”, så mener jeg man skal respektere dette. Jeg synes muslimer bør få velge å definere seg som muslim først og fremst, dersom det å være muslim oppleves som særlig viktig for hva som former de som mennesker.

Møtet mellom kristne og muslimer dreier seg om rom, sier Oddbjørn Leirvik, og han mener at rom og relasjoner kan åpnes gjennom dialog. Men han peker på at såkalt identitetspolitikk er en faktor som kan stenge relasjoner og rom mellom kristne og muslimer. Det som kjennetegner identitetspolitikken er som nevnt tanken om at det dominerende ved ens identitet er knyttet til religion eller kultur¹⁶¹.

Det er kanskje blitt en økende bevissthet rundt dette temaet. Pål Repstad viser for eksempel til en holdning innen samfunnsforskning og sosialantropologi der man stiller seg kritisk til en kulturdeterminisme som går ut på å forklarer minoritetsgruppers adferd med at de er kraftig styrt av sin egen kulturbakgrunn. Begrunnelsen for en slik kritikk av kulturdeterminisme er blant annet at det der ligger en form for nedvurdering av evnen til selvstendig refleksjon og selvstendige valg – egenskaper man ellers tillegger folk flest¹⁶².

Leirvik hevder at den offentlige debatten speiler den identitetspolitiske grunntanken om at du først og fremst er muslim, og bare sekundært er borger eller menneske. Men samtidig mener han at fra 1990 tallet har dialog og identitetspolitikk vært samtidige trender¹⁶³. Den religiøse identiteten kan både bidra til isolasjonisme, mobiliseres til konfronterende identitetspolitikk, eller gi et trygt fundament for en åpen religionsdialog, sier Leirvik¹⁶⁴.

Dersom religiøs identitet er en verdifull faktor i mange menneskers liv, så tror jeg dette er viktig å anerkjenne. I forbindelse med en religionsdialog mellom troende kristne og muslimer tror jeg det er viktig å ha ærlighet og åpenhet rundt at religion er et viktig identitetsmerke for kristne så vel som muslimer. Dette tror jeg vil bidra til en mer åpen religionsdialog. Samtidig vil jeg si meg enig i at konfronterende identitetspolitikk kan bidra til ytterligere isolasjon og skepsis mellom kristne og muslimer i Norge. Dette fordi fordommer og svartmaling av

¹⁶¹ Jf. Leirvik, Oddbjørn, 2006, s.31-32

¹⁶² Jf. Pål Repstad, rel. liv i det mod. Norge, s.60

¹⁶³ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.53-54

¹⁶⁴ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.52

hverandre kan eskalere dersom kristne og muslimer kun stempler og identifiserer hverandre ut fra kulturelle og religiøse kriterier.

Kan en form for konfronterende identitetspolitikk allerede gjøre seg gjeldende i det norske samfunnet ved at ”kristendom” blir brukt som et skjold mot islam? Dette ønsker jeg å se nærmere på i neste avsnitt.

Kristendommen brukt som skjold mot islam i Norge?

Norge er et land med sterke kristenkulturelle røtter som har vært med på å forme det samfunnet vi lever i. Den norske kirkes medlemmer representerer en majoritet av det norske folk, og spiller som jeg har vært inn på en viktig rolle i markeringen av livets store overganger gjennom dåp, konfirmasjon, vielser og begravelser. Den kristne kulturarven regnes som en kjær skatt hos mange her i landet. Etter at innvandrere med muslimsk bakgrunn begynte å slå seg ned i Norge, har nordmenn måttet forholde seg til mennesker med andre kulturarver og en annen religion på nært hold.

Det kan argumenteres for at det i norske debatter kan finnes eksempler på at en del vanlige kirkemedlemmer bruker kristendommen som et kulturelt skjold mot islam. Fra flere av kirkelederne her i landet har man derimot hørt advarsler mot å bruke kristendommen som et nasjonalt-religiøst våpen¹⁶⁵. Holdninger til andre religioner kan få et annerledes uttrykk hos religiøse ledere enn hos folk flest¹⁶⁶. Det kan både være slik at de religiøse lederne her et mer konservativt og konfronterende forhold til andre religioner, men av og til er det motsatt¹⁶⁷.

I 1990 stod Rolv Wesenlund frem på sjømannsmisjonens årsmøte. Der holdt han en appell om å verne den norske kristne kulturarven - eller som han selv uttrykte det ”vår norske protestantiske tro”¹⁶⁸. Det er mulig han var invitert som en stemme som representerte folk flest. Det Wesenlund ytret var følgende: at den kristne kulturarven måtte styrkes, slik at

¹⁶⁵ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.55

¹⁶⁶ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.55

¹⁶⁷ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.54

¹⁶⁸ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.54

”ungene våre” kunne ha noe å stille opp med mot muslimene¹⁶⁹. En avisoverskrift lød slik: ”Wesenlund maner til åndskamp mot muslimene”¹⁷⁰. Wesenlunds tale fikk oppslutning blant enkelte kristne som mente han talte klart om ”den muslimske faren”¹⁷¹.

Wesenlund sin tale er tidstypisk, hevder Oddbjørn Leirvik. Og han viser til at det blant mange nordmenn er blitt vanlig å omtale den kristne kulturarven som noe verdifullt¹⁷². Samtidig kan man også spore en muslimfrykt i det norske samfunnet. Kanskje ser vi også tendenser til at muslimfrykt i Norge forsterkes med påstander om at islam er en trussel mot den kristne kulturarven. Et eksempel er kanskje hvordan Fremskrittspartiets Karl I. Hagen kom med et negativt utspill om Mohammed på et kristent møte hos Levende Ord i 2004. Dette utspillet ble til gjengjeld møtt ved at en allianse av representanter fra bl.a. Den norske kirke, Den katolske kirke og deler av pinsebevegelsen som gikk ut mot Karl I. Hagen og hans Mohammed-utspill¹⁷³.

Allerede i september 1997 samlet kristne ledere seg i en moské og samarbeidet om å utforme et selvkritisk hyrdebrev om muslimfrykt hos kristne. Dette brevet ble også oppfattet som en kritikk av Fremskrittspartiets omtale av muslimer som en trussel mot det norske samfunnet, og deres forsøk på å verve kristne for sin sak¹⁷⁴.

Kanskje folks frykt for såkalt ”snikislamisering” kan ses i en større sammenheng der det florerer av fiendebilder mellom Vesten og den muslimske verden? Samtidig har historien flere eksempler på hvordan Vesten har uttrykt den muslimske verden som en trussel. Det osmanske riket truet Wien to ganger, og den kjente franske forfatteren Voltaire omtalte Mohammed på en ”foraktelig måte”¹⁷⁵. De grusomme terrorangrepene i USA 11. september 2001 - samt i London 7. juli 2005 - kan vel også ha bidratt til å danne et trusselbilde av islam og muslimer her i Vesten.

¹⁶⁹ Jf. Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.54

¹⁷⁰ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.54

¹⁷¹ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.54

¹⁷² Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.54

¹⁷³ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s. 56

¹⁷⁴ Leirvik, Oddbjørn, 2007, s.55

¹⁷⁵ Opsal, Jan og Bakke, Arild M., 1994, s. 54

Holdning til innvandrere har med forholdet til kultur, religion eller rase å gjøre, hevder Pål Ketil Botvar. Undersøkelsen RAMP (Religious and Moral Pluralism) var en undersøkelse av endringer i Europa knyttet til religiøs og moralsk pluralisering¹⁷⁶. Med utgangspunkt i denne undersøkelsen argumenterer Botvar for at det viser seg å være liten forskjell mellom hvordan ulike medlemsgrupper i Den norske kirke forholder seg til innvandrere. Den ene gruppen kalles *Kirkelig kjerne*. Den andre kalles *Tro uten tilhørighet*, en gruppe som blant annet kjennetegnes ved sjelden kirkegang, skepsis overfor religiøse autoriteter, og vektlegging av religiøs og kulturell toleranse. Og den tredje gruppen kalles *Tilhørighet uten tro*, og kjennetegnes ved at de går oftere i kirken enn gruppen ”tro uten tilhørighet”, de ønsker at kirken skal være tradisjons- og kulturbærer, og de har en negativ vurdering av økende religiøs pluralisme¹⁷⁷. I kirkens ulike medlemsgrupper finner man en relativt høy toleranse for andre kulturer og religioner, hevder Botvar, allikevel ser han at det er en svak tendens til at gruppen ”tro uten tilhørighet” er mer positivt innstilt enn gruppene ”tilhørighet uten tro” og ”kirkelig kjerne”. Et klart flertall av gruppene mener likevel at tilstedeværelsen av andre religiøse grupper bidrar til å skape konflikter, og de som mener dette mener oftest at religiøse grupper ikke beriker kulturen, sier Botvar. Likeledes ser man en klar tendens blant de som har en tolerant holdning overfor det som er fremmed også mener religiøst mangfold beriker kulturen¹⁷⁸.

Botvar viser også til at rundt 30 prosent i hver av de kirkelige tilknytningsgruppene som gir uttrykk for etnisk toleranse *ikke* vurderer ulike religiøse grupper som et positivt bidrag til kulturen. Botvar viser i tillegg til at de delene av befolkningen som har det nærmeste forholdet til Den norske kirke ikke er mer skeptiske til andre religioner enn de med et mer distansert forhold til kirken¹⁷⁹.

¹⁷⁶ Krogseth, Otto, 2001: Identitet og religion. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturalanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme.*, s. 194

¹⁷⁷ Krogseth, Otto, 2001: Identitet og religion. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturalanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme.*, s. 192

¹⁷⁸ Krogseth, Otto, 2001: Identitet og religion. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturalanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme.*, s. 210

¹⁷⁹ Krogseth, Otto, 2001: Identitet og religion. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturalanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme.*, s. 211

Det er også viktig å nevne at mange mennesker i Norge har fått et svært positivt bilde av de muslimske innvandrere. Noen beundrer hvordan muslimer kan forplikte seg på høye moralske verdier. Noen har også fått nære venner blant muslimske kosovo-albanere som har sittet i kirkeasyl her i landet¹⁸⁰. På den andre side er det vel ikke et fremmed faktum at det i Vesten finnes skremmebilder av islam, og at det er flere som uttrykker frykt og skepsis overfor muslimenes tilstedeværelse hjemme i Norge.

Et nylig eksempel er hvordan ordet ”snikislamisering” dukket opp i kjølevannet den såkalte ”hijab-saken” her i landet. Hijab-saken var en sak med utgangspunkt i spørsmålet om man skulle tillate bruk av hijab i norsk politi. I februar 2009 stod det i Dagbladet om en uttalelse fra Fremskrittspartiets formann Siv Jensens om såkalt ”snikislamisering”, og hvordan hennes parti ønsket å hindre dette. Der stod det bl.a. følgende:

”Fremskrittspartiets formann, Siv Jensen, advarer mot det hun kaller snikislamisering av Norge.

— **Det må vi sette en stopper for. Hvis Frp får fornye Norge, er det norsk lov og norsk styresett som skal gjelde. Vi vil ikke tillate særkrav for noen enkeltgrupper, slo hun fast i sin tale til landsstyret i dag.**”¹⁸¹

Kanskje er dette et eksempel på hvordan muslimer blir portrettert som en trussel mot Norge og norsk styresett.

Dr. theol Lissi Rasmussen tar bl.a. for seg temaet ”globliseringsangst” i artikkelen *”Livsdialog og trosdialog”*. Der hevder hun at den vesentligste grunnen til negative holdninger til islam i den danske befolkningen er angsten for globalisering og internasjonalisering. Det er skjedd ett skred i identitetsoppfattelsen som ikke lenger er forankret i tradisjonen, sier hun videre. Hun forklarer dette med at det enkelte individ i vårt samfunn skal skape seg selv og sin identitet, og ta stilling til og velge mellom en rekke muligheter for livsform, religion og fellesskap. Denne friheten fra tradisjonelle normer og verdier kan imidlertid oppleves som en trussel fordi alt ser ut til å flyte, noe som skaper

¹⁸⁰ Opsal, Jan og Bakke, Arild M., 1994, s. 51

¹⁸¹ Dagbladet, nettutgaven, Publisert lør 21.02.2009

http://www.dagbladet.no/2009/02/21/nyheter/politikk/innenriks/frp/siv_jensen/4966977/

utrygghet og meningsløshet, sier hun¹⁸². Utilfredsstillelsen kanaliseres bl.a. gjennom forargelsen over det fremmede som muslimene representerer. Men muslimene representerer samtidig noe som gir styrke, og som man selv gjerne vil ha, nemlig: identitet, religiøst ståsted, og fellesskap¹⁸³. Problemorienterte fremstillinger av etniske minoriteter og muslimer er med på å forsterke en tendens der disse gruppene blir gjort til syndebukker, sier hun videre. Som en reaksjon forsterkes muslimers mistro og følelse av å bli avvist, sier Rasmussen¹⁸⁴. Kanskje er dette også tendenser som gjør seg gjeldende i her i Norge?

I Danmark, som i Norge, taler man om at muslimenes tilstedeværelse i landet har ført til en økt bevissthet rundt egen kulturelle arv¹⁸⁵. Dersom nordmenn blir mer bevisst den kristne kulturarven kan det være en både viktig og positivt ting. Men jeg tror samtidig det kan bidra til større konflikter og fordommer mellom kristne og muslimer i Norge dersom kristen identitet blant nordmenn blir brukt som et skjold mot muslimer og islam. Dette fordi det kan bidra til et for skarp skille mellom ”oss kristne nordmenn” og ”muslimene”. Dette skarpe skillet mellom ”oss” og ”de muslimene” mener jeg kan bidra til å undergrave det faktum at det finnes ulike måter å være nordmann på, også muslimske nordmenn er nordmenn. Talen om en såkalt ”muslimsk fare” vil lett kunne bidra til å fremme fordommer og frykt overfor et stort mangfold av muslimer i Norge, hvorav de fleste er fredelige og ikke utgjør noen konkret trussel mot samfunnet på noen måte.

6.3 Troende kristne i møte med muslimer – hvordan påvirkes identitetsfølelsen i møte med den andre?

Når man som troende kristen møter en muslim kan det berike vår egen kristendomsforståelse fordi dette utfordrer oss til å tenke gjennom eget ståsted. Tove Nicolaisen viser til Jan Opsahl som mener møtet med islam er et møte med en sterk religion som har mange fellestrekk med

¹⁸² Lissi Rasmussen, 2001, Livsdialog og trosdialog. Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimer og Kristne Ansigt til Ansigt*, s. 141

¹⁸³ Lissi Rasmussen, 2001, Livsdialog og trosdialog. Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimer og Kristne Ansigt til Ansigt*, s. 141

¹⁸⁴ Lissi Rasmussen, 2001, Livsdialog og trosdialog. Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimer og Kristne Ansigt til Ansigt*, s. 141

¹⁸⁵ Jf. Lissi Rasmussen, 2001, Livsdialog og trosdialog. Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimer og Kristne Ansigt til Ansigt*, s. 139

kristendommen. Dette tvinger oss som troende kristne til et fornyet studium av egen tro, noe som kan bidra til innovasjon¹⁸⁶.

Arne Rudvin hevder å ha opplevd evangeliet i relieff i møte med muslimer. Han har skrevet om forholdet mellom kristendom og Islam i boka *”Evangeliet og islam – Er en dialog med islam mulig?”*. I vår tid er særlig dialogen blitt sentral i kristen misjonstekning, og da spesielt i forholdet til islam, sier Rudvin. Han peker samtidig på at det i dagens misjonslitteratur finnes forskjellige betydninger av ordet dialog, fra et praktisk-pedagogisk middel for kontakt til en gjensidig belæring i teologisk forstand¹⁸⁷. Hva er det vi kan lære av møtet med islam? Spør Rudvin. Han sier bl.a. at det først var i møtet med islam han ble nødt til å sette seg inn i kristologien og hva det vil si at Jesus er Guds Sønn. Gjennom dette får man evangeliet i relieff, hevder Rudvin¹⁸⁸. Videre sier han følgende: ”Det er først på korset at Gud virkelig fullt ut realiserer seg selv som Gud, Og derfor er det til syvende og sist en himmelropende forskjell mellom kristen etikk og muslimsk etikk.”¹⁸⁹.

Eksemplet til Rudvin viser hvordan møte med muslimer kan utfordre troende kristne til å sette seg inn mer inn i innholdet kristologien og egen tro. Et interessant tema i lys av dette kan være hvordan møtet mellom troende kristne og muslimer kan fungere identitetsstyrkende for begge parter. Dette ville kunne være positivt i et samfunn som Norge, der man dessverre ser eksempler på at muslimer blir stemplet som en trussel.

I boka *”Minoritet, Kultur identitet”* tar Nicolaj-Klaus von Kreitor og Eva Olkiewicz opp problematiske elementer i minoriteters situasjon i Sverige. Med utgangspunkt i forståelsen av at identitet dannes, nydannes og vedlikeholdes i samspill med andre, blir det problematisk når storsamfunnet stigmatiserer innvandreren. En konsekvens kan være en negativ identitetsopplevelse som et resultat av denne stigmatiseringen. Slik begrenses innvandrerenes mulighet til å velge såkalte ”signifikante andre”¹⁹⁰ som sier seg villig til å tilskrive ham eller

¹⁸⁶ Nicolaisen, Tove.1990, s. 69

¹⁸⁷ Rudvin, Arne. 1971, s. 19

¹⁸⁸ Rudvin, Arne. 1971, s. 42

¹⁸⁹ Rudvin, Arne. 1971, s. 42

¹⁹⁰ Nicolaisen, Tove.1990, s. 64

henne en ny positiv identitet. Dette fører i følge von Kreitor og Olkiewicz gjerne til at innvandrere søker en gettogruppe.¹⁹¹

Samhandling med religiøse mennesker fra majoritets-samfunnet i Norge kan være en viktig og positiv identitetsbekreftelse for muslimske innvandrere¹⁹². Med dette som utgangspunkt er det interessant å spørre seg om ikke troende kristne kan bidra til å bekrefte muslimers identitet på en positiv måte. Troende kristne har mye til felles med muslimer. Og kristendom og islam har en del til felles som religioner. Både kristendom og islam har røtter i jødedommen, og Koranen viser som kjent til mange av den kristne Bibels personer og hendelser - selv om den omtolker en del av Bibelens skrifter. Også når det gjelder det å leve med en religiøs tro vil kristne og muslimer kunne finne bekreftelse og forståelse hos hverandre - selv om muslimer og kristnes religiøse praksis og bønneliv fortøner seg noe forskjellig.

Når det gjelder møtet mellom troende kristne og muslimer i Norge viser Tove Nicolaisen til sine informanter når hun konkluderer i sin hovedoppgave. Hun konkluderer blant annet med at møte mellom troende kristne og muslimer fører til en bevisstgjøring av eget religiøst standpunkt. Møtet får en dobbel funksjon, sier hun. Muslimer og kristne opplever at de har mye til felles og at de kan ha et fellesskap og toleranse seg imellom. Allikevel betyr ikke det at dette fellesskapet fører til en uthvisning av skillelinjene. Hun sier videre: "Den felles plattformen informantene har opplevd at de har som religiøse mennesker, har gitt trygghet til å markere det som er forskjellig."¹⁹³ Den gjensidige religiøse påvirkningen er altså ikke markant i den forstand at det skjer en harmoniseringsprosess mellom islam og kristen tro. Det virker heller som muslimene forsøker å unngå påvirkning på visse områder, og det samme gjelder de troende kristne. Dette gjelder både på det kulturelle plan og i forhold til religiøse riter. Det kan for eksempel vises til hvordan mange troende kristne vegrer seg mot å lære muslimsk bønnep praksis¹⁹⁴.

Når troende kristne ikke møter muslimer med stigmatisering og fordommer, men heller med åpenhet og respekt, vil et godt forhold kunne etableres i dette møtet. I spørsmålet om identitetens betydning i dette møtet tror jeg en åpen og respektfull holdning vil kunne virke identitetsbekreftende for muslimske minoriteter i Norge. Muslimer som selv er opptatt av å ta

¹⁹¹ Jf. Nicolaisen, Tove.1990, s. 64

¹⁹² Nicolaisen, Tove.1990, s. 64

¹⁹³ Nicolaisen, Tove.1990, s. 199

¹⁹⁴ Nicolaisen, Tove.1990, s. 200

sin religion alvorlig kan nok oppleve det som en bekreftelse når de opplever at troende kristne også tar sin religion alvorlig. Tove Nicolaisen sier følgende: ”I forhold til muslimer er respekt for det religiøse viktig”. Respekt for det religiøse vil vel blant annet innebære en respekt for andre menneskers rett til å verdsette egen religion, og ikke nedvurdere andres tro. Det er også viktig å ikke drive en type pågående evangelisering som resulterer i at muslimen føler seg krenket eller nedvurdert. I Tove Nicolaisens undersøkelse ble det fra muslimsk hold uttrykt en god del skepsis til pågående evangelisering fra kristent hold. Dette fordi den pågående evangeliseringen opplevdes som nedvurdering av islam og muslimer tro¹⁹⁵. Hun skriver bl.a. at en ensidig omvendelsesforkynnelse fra kristent hold overfor muslimene vil kunne bidra til en underlegenhetsfølelse hos muslimen¹⁹⁶.

Som jeg har vært inne på tidligere i denne oppgaven vokser det nå opp nye generasjoner muslimske minoriteter med innvandrerbakgrunn. En utfordring for det norske samfunnet kan være å skape rom for at disse kan få aksept for en plural identitet der de for eksempel kan definere seg selv som *norske* muslimer. Som troende kristen i møte med alle muslimske minoriteter i Norge tror jeg det er viktig å anerkjenne og respektere at den religiøse identiteten er sentral for mange av de. I boka ”*Mellom kors og halvmåne – Kristne perspektiver på møtet med islam*” kan man lese følgende: ”Tilsvarende vil vi ha en muslimsk minoritet i Norge, og uansett hvilken fornorsking som måtte finne sted, vil de fleste bevare det vesentlige i sin kulturelle og religiøse identitet”¹⁹⁷. I den sammenhengen nevnes også at vi som troende kristne ønsker å vinne våre muslimske landsmenn for troen på Jesus Kristus. Samtidig understrekes det at motivasjonen for misjonen aldri må være å gjøre dem norske eller ta fra dem deres egenart eller identitet i et forsøk på å ”gjøre dem lik oss”¹⁹⁸. At man som troende kristen bør ha respekt for muslimske minoriteters egenart og identitet tenker jeg er et viktig prinsipp når det gjelder dialog så vel som misjon.

7. Noen avsluttende refleksjoner

¹⁹⁵ Nicolaisen, Tove.1990, s. 199

¹⁹⁶ Nicolaisen, Tove.1990, s. 203

¹⁹⁷ Opsal, Jan og Bakke, Arild M., 1994, s.166

¹⁹⁸ Opsal, Jan og Bakke, Arild M., 1994, s.166

Å være bevisst på sammenhengen mellom kultur og religion, og identitetsfølelse

Hans Mol er blant de som taler for at religion sakraliserer identiteten og forsterker den etniske identiteten¹⁹⁹. Dersom dette stemmer mener jeg det kan være en faktor som er viktig å være klar over i møte med muslimer. At religion kan være med å styrke en etnisk identitet kan være positivt i det religionen bidrar til å underbygge følelsen av å tilhøre et fellesskap. Sett i lys av dette vil det for eksempel ikke være uproblematisk å konvertere til en annen religion. Dette fordi mye av den etniske identiteten kan være knyttet opp til den religionen som forbindes med egen nasjonalitet/etnisitet. I avhandlingen har jeg også sett på eksempler der islam som religion kan bidra til kollektiv identitet blant unge muslimer i Norge, samt hvordan islam blir en universell faktor som binder unge med ulik etnisk bakgrunn sammen. Islam blir for disse unge muslimene en universell rettesnor som overskrider ambivalensen og dilemmaene de kan møte i ulike kontekster de beveger seg i. Jeg tror derfor det blir viktig at kristne i møte med unge muslimer i Norge er bevisst på at den religiøse identiteten for mange av de er en viktig og verdifull identitetsmarkør. Ønske om at den andre skal konvertere til kristendommen bør ikke settes høyere enn respekten for at den andre må få verdsette og beholde den tro han eller hun selv ønsker.

Dette innebærer i mine øyne viktigheten av å trå varsomt når det gjelder ønsket om å dele egen tro. Som troende kristen i Norge representerer man en majoritet overfor norske muslimer, og i dette møtet finnes det derfor en mulighet for skjev maktfordeling. Dette skjeve maktforholdet kan i verste fall kunne oppleves krenkende for muslimske minoriteter. Derfor kan det være viktig å tilstrebe størst mulig grad av likeverd i dialogen mellom kristne og muslimer. Inge Eidsvåg sier at en åpen og ærlig dialog forutsetter likeverd. Da blir det viktig at ingen part føler seg overstyrt på grunn av fundamentale ulikheter i posisjon eller maktforhold²⁰⁰

Dialog som en mulig motvekt mot konfronterende identitetspolitikk og fremmedfrykt

¹⁹⁹ Nicolaisen, Tove. 1990, s. 67

²⁰⁰ Jf. Inge Eidsvåg, 2000: Religions- og livssynsdialog i Norge : status ved årtusenskiftet. Aasen, Elisabeth. red. 2000: *Tidløs dårskap og samtidens kaos*. Nansenskolens skriftserie, s 96

I avhandlingen har jeg sett litt på problemet ved såkalt identitetspolitikk, der en hevder at det viktigste ved identiteten er ”religion” eller ”kultur”. Dette er en grøft jeg tror det er lett å falle i dersom man for eksempel setter for store likhetstegn mellom det å være kristen og det å være norsk. Som jeg har vært inne på har den kristne kulturarven stått sterkt her i landet. Samtidig ser vi at enkelte trekker frem den kristenkulturelle identiteten som noe som bør forsvares i møte med muslimer. Norge har gjennom vel 1000 år vært et religiøst homogent land, og grunnlovens § 2 slår fast at den evangelisk-lutherske religion bør være statens offentlige religion²⁰¹. Med innvandringen har imidlertid flere religioner gjort seg gjeldende og de har egne organisasjoner. Antallet muslimer har økt spesielt, og minoritetsreligionene og livssynene har fått økt selvbevissthet og har bygget ut organisasjonene sine. Religionsstatistikk i Norge kan som nevnt gi en indikasjon på at religiøs identitet for mange muslimer har blitt en viktigere markør enn kulturell bakgrunn.

Som jeg var inne på i forrige avsnitt kan det bli problematisk når storsamfunnet stigmatiserer innvandreren. Dette vil naturligvis også gjelde når nordmenn stigmatiserer muslimske minoriteter i Norge og for eksempel uttaler at den kristenkulturelle arven er truet av såkalt ”snikislamisering”. Wesenlunds uttalelse om at den kristne kulturarven må styrkes slik at ungene kan stille opp med noe mot muslimene, kan kanskje trekkes frem som et eksempel på dette. Som danske Lissi Rasmussen påpeker kan problemorienterte fremstillinger av etniske minoriteter og muslimer være med på å forsterke en tendens der disse gruppene blir gjort til syndebukker. Som en reaksjon forsterkes muslimers mistro og følelse av å bli avvist. En konsekvens kan igjen være en negativ identitetsopplevelse som et resultat av denne stigmatiseringen. Samhandling med religiøse mennesker fra majoritets-samfunnet i Norge kan derimot være en viktig og positiv identitetsbekreftelse for mange muslimske innvandrere²⁰².

Etter å ha jobbet med disse temaene tror jeg at fellesskap, dialog og vennskap mellom kristne og muslimer på en positiv måte kan utdype identitetsfølelsen hos begge parter. Samtidig innebærer dialogen en unik mulighet til å bryte ned fordommer og skepsis. Samhandling og vennskap kan være et av flere gode mål for dialogen mellom troende kristne og muslimer. Som jeg har nevnt, så var et av funnene i Tove Nicolaisens undersøkelse følgende: Når det gjelder møtet mellom kristne og muslimer ser det ut til at både identitetsfølelsen og egen

²⁰¹ Jf. Inge Eidvåg, 2000: Religions- og livssynsdialog i Norge : status ved årtusenskiftet. Aasen, Elisabeth. red. 2000: *Tidløs dårskap og samtidens kaos*. Nansenskolens skriftserie, s 96

²⁰² Nicolaisen, Tove. 1990, s. 64

religion blir revitalisert når en tør å risikere et møte. Dette styrker teorien om at samhandlingen mellom kristne og muslimer kan virke identitets- og kulturbevarende²⁰³.

”Religiøs identitet er – på godt og vondt - for viktig til å bli redusert til eksotisk krydder. Den religiøse identiteten kan både bidra til isolasjonisme, mobiliserast til konfronterande identitetspolitikk, eller gi eit trygt fundament for ein open religionsdialog.” sier Oddbjørn Leirvik. Dette mener jeg er et viktig poeng. Samtidig som jeg tror det er viktig å respektere forskjeller, så tror jeg møtet med muslimer vil kunne virke konstruktivt også for å finne felles verdier og felles identitet som kan bidra til et godt fundament for fellesskap, samarbeid og vennskap mellom troende kristne og muslimer. Jeg tror møtet mellom troende kristne og muslimer kan virke identitetsbevarende og identitetsbekreftende. Dette fordi det kan oppstå en helt spesiell forståelse og bekreftelse mellom kristne og muslimer som tar sin religion på alvor. Dette tenker jeg kan være en god motvekt mot tendenser til muslimfrykt og konfronterende identitetspolitikk som man dessverre finner eksempler på i samfunnet vårt.

Avslutning

Oppsummering og konklusjon

Den muslimske minoriteten i Norge har bakgrunn i ulike land og ulike kulturer. Det er også ulike årsaker til at de har kommet til Norge. Derfor brukte jeg det første avsnittet i avhandlingen til å ta et raskt blikk på islams kompliserte sammensetning av kultur og religion. Hvis en ser på ulike land kan islam ha et ganske ulikt uttrykk fra sted til sted. Allikevel ser man at i de fleste land der islam er den dominerende religionen bæres det preg av arabisk kultur.

²⁰³ Nicolaisen, Tove. 1990, s. 194

Det jeg ønsket å undersøke i denne avhandlingen var hvilken rolle identitet kan spille i møtet mellom kristne og muslimer. I den anledning syns jeg det var nyttig å først se litt nærmere på teorier om forholdet mellom religion og identitet. Dette for å bedre forstå hvilket forhold muslimer i Norge har til religiøs identitet. Når det gjelder identitetsopplevelse og religiøs identitet blant muslimer i Norge har jeg bl.a. gjort rede for en del undersøkelser og teorier som tyder på at islam er en viktig identitetsmarkør for mange. En kan i tillegg se tendenser til at både migrasjon og generasjonsforskjeller kan provosere frem behovet for å skille mellom hva som er religion og hva som er kultur i egen identitet.

Jeg har viet en del plass til å se nærmere på hvilken rolle religionen islam har for unge muslimer i landet. Som jeg har nevnt peker Sissel Østberg på at religiøse grenser blir tydeligere jo eldre de muslimske ungdommene blir. Islam får en spesiell betydning som bl.a. kommer til uttrykk i forhandlinger med seg selv og andre. For enkelte blir disse forhandlingene meget viktige og personlige i forbindelse med eget identitetsarbeid.

Det har også vært interessant å se mer generelt på forholdet mellom religion og identitet. Jeg har for eksempel sett på Hans Mols teori om at religion sakraliserer identiteten. Det har også vært aktuelt å se på ulike teorier om identitet og pluralisme, fordi jeg oppfatter Norge som et flerkulturelt land. På den ene side kan det virke som at et pluralistisk samfunn forsterker ulikhetene i samfunnet, slik at ulike grupper opplever nye sider ved egen religion eller kultur. Og kanskje oppdager også muslimer i Norge nye sider ved egen religion og kultur i møte med den norske kulturarven og kristendommen. Samtidig kan det de ut til at mange skaper en såkalt plural identitet i møte med nye kulturer, religioner, eller livssyn.

Mange muslimer som vokser opp i Norge med innvandrerbakgrunn kan se ut til å ha en ganske komplisert og plural identitet. For enkelte av de kan nok islam fungere som noe universelt som hverken definerer hvor i verden du er fra eller hvilken etnisk tilhørighet du har. Dermed kan islam danne en universell rettesnor som overskrider ambivalensen og dilemmaene som kan oppstå i kjølevannet av de ulike verdiene, normene og kravene de møter i ulike kontekster de beveger seg²⁰⁴.

²⁰⁴ Jacobsen, Christine M., 2002, s. 80-82

Når det er spørsmål om betydningen av identitet i møtet mellom troende kristne og muslimer, synes jeg det også er aktuelt å se på i hvilken grad kristendom kan spille en rolle i mange nordmenns opplevelse av egen identitet. Det kan argumenteres for at når man tilhører en gruppe som Den norske kirke, så skapes det en kollektiv identitet. Medlemmene av Den norske kirke består allikevel av et mangfold med ulik tilnærming til den kristne tro. Noen er for eksempel mest opptatt av kollektive ritualer og høytid. Jeg mener dette blir aktuelt i lys av teorien om at identitet har med tradisjoner og sosial forankring å gjøre - i tillegg til at identitet kan knyttes til tro, ideologi og erfaring²⁰⁵.

Jeg har også vært innom problematikk knyttet til såkalt identitetspolitikk. I avhandlingen har jeg spurt meg selv om ikke en form for konfronterende identitetspolitikk allerede gjør seg gjeldende i det norske samfunnet ved at "kristendom" blir brukt som et skjold mot islam. Eksempler kan for eksempel være når enkelte politikere kan se ut til å spille på folks muslimfrykt, eller søker å verve kristne i saken mot den såkalte "muslimske fare" eller "snikislamisering".

Jeg mener personlig at møte og dialog mellom troende kristne og muslimer kan bidra til å bryte ned fordommer, skape større forståelse, samt føre til et godt samarbeid bygget på felles verdier. I forbindelse med tematikken dialog har jeg gjort rede for noen gode retningslinjer for en åpen dialog. For det første synes jeg en åpen dialog bør kunne innebære at troende kristne kan være åpne om troen på Jesus Kristus som verdens frelser, samt ha åpenhet rundt ønsket om at muslimen må få del i frelsens gave. Samtidig tror jeg at ensidig evangelisering overfor muslimen kan oppleves som overkjørende og kanskje til og med krenkende. Derfor mener jeg at dialogen også må innebære likeverd der muslimers rett til å uttrykke sitt religiøse standpunkt er svært viktig. Jeg tror også det er viktig med rom for at muslimer i en dialog med troende kristne må få uttrykke hva religionen betyr for deres personlige identitet, da dette skaper åpenhet.

Når vi ser at enkelte unge muslimer ønsker å definere seg som "norske muslimer" (jamfør teorien om en ny norsk-muslimsk subjektsposisjon) tror jeg dette er viktig å være bevisst på fordi det indikerer at religiøs identitet spiller en viktig rolle i unge muslimers personlige

²⁰⁵ Botvar, Pål Kjetil, 2001: Tro uten tilhørighet, tilhørighet uten tro. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme*, s. 214

identitet. I lys av dette tror jeg det er viktig å ikke sette for store likhetstegn mellom det å være ”kristen” og det å være ”norsk”, når man som troende kristen møter muslimer her i landet.

Jeg synes også det var spennende å se på hvordan identitetsfølelsen påvirkes i møtet mellom troende kristne og muslimer. Mye tyder på at dette møtet kan innebærer en sterkere bevisstgjøring av eget religiøst ståsted. Samtidig kan man oppnå en større bevissthet om det man har til felles, noe som jeg tror kan gi et godt utgangspunkt for fellesskap og samarbeid. Muslimer er ofte opptatt av å ta sin religion alvorlig og mange muslimer kan nok derfor oppleve det bekræftende når de møter troende kristne som også tar sin religion alvorlig. Muslimer kan nok oppleve en grad av stigmatisering og mistenkeliggjøring i møte med det norske storsamfunnet. Men møte med troende kristne representanter fra majoritets-samfunnet vil kanskje kunne bidra til en positiv identitetsbekreftelse for mange muslimske innvandrere²⁰⁶.

Den religiøse identiteten er antakelig en viktig identitetsmarkør både blant mange muslimer og blant kristne her i landet. Min konklusjon er at i møtet mellom kristne og muslimer er dette noe som bør respekteres og tas på alvor. Jeg tror det i møtet mellom kristne og muslimer er viktig å respektere forskjeller, samtidig som det er viktig å anerkjenne at religion for mange er en viktig identitetsmarkør. Samtidig tror jeg møtet mellom troende kristne og muslimer vil kunne virke konstruktivt og positivt for å finne felles verdier og kanskje også felles identitet. Jeg tror derfor møtet mellom troende kristne og muslimer kan virke identitetsbevarende og identitetsbekreftende. Dette fordi det kan oppstå en spesiell forståelse og bekræftelse mellom mennesker som tar sin religion på alvor. Derfor mener jeg møtet vil kunne bidra til et godt fundament for fellesskap, samarbeid og vennskap. Dette tenker jeg kan være en god motvekt mot tendenser til muslimfrykt og konfronterende identitetspolitikk som man dessverre finner eksempler på i samfunnet vårt.

²⁰⁶ Nicolaisen, Tove. 1990, s. 64

Litteratur

- Ahlberg, Nora. 1990: *New challenges, old strategies. Themes of variation and conflict among Pakistani Muslims in Norway*. Helsinki
- Bakken, Arne Landmark, 2003: Ulike grupper i folkekirken. Et forsøk på en kategorisering ut fra religiøse holdninger. Engedal, Leif Gunnar og Haanes, Vidar L. red: *Kirke i oppbrudd og forandring : aktuelle perspektiver på norsk kirkevirkelighet*. [Oslo] Trondheim: Det teologiske menighetsfakultet. Tapir Forlag
- Berentsen, Jan-Martin, 1994: *Det moderne Areopagos. Røster fra den religionsteologiske debatten i vårt århundre*. Stavanger: Misjonshøgskolens forlag
- Botvar, Pål Kjetil, 2001: Tro uten tilhørighet, tilhørighet uten tro. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturalanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker i møte med religiøs og moralsk pluralisme*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Christoffersen, Jon. Onsdag 12. august. 2009: *Identiteten kommer innenfra. Aftenposten, Aften*.
- Eriksen, Thomas Hylland, og Sørheim, Torunn Arntsen, 1994: *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal Forlag
- Inge Eidvåg, 2000: Religions- og livssynsdialog i Norge. Status ved årtusenskiftet. Elisabeth. red. 2000: *Tidløs dårskap og samtidens kaos. Nansenskolens skriftserie*. Lillehammer: Nansenskolens Norsk Humanistisk Akademi
- Islamisk-Kristent Studiecenter, 2001: *Muslimere og Kristne Ansigt til Ansigt*, København: Islamisk-Kristent Studiecenter
- Jacobsen, Christine M., 2002; *Tilhørighetens mange former. Unge muslimer i Norge*. Oslo: Pax Forlag

- Mellomkirkelig råd, 2006: *Veiledning i religionsmøte. Hjelp til åpenhet og respekt mellom mennesker fra ulike trossamfunn : vedtatt av Kirkemøtet 2006*. Oslo: Mellomkirkelig råd
- Korsnes, Olav. red. 2008: *Sosiologisk leksikon*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget
- Krogseth, Otto, 2001: Identitet og religion. Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001; *Pluralisme og identitet. kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker imøte med religiøs og moralsk pluralisme*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Leirvik, Oddbjørn, 2006: *Islam og kristendom: konflikt eller dialog?* Oslo: Pax Forlag
- Malouf, Amin, 1999: *Idenitet som dreper* (Originaltittel: *Les identités meurtrières*). utv. og oversatt av Per E. Fosser. Oslo: Pax Forlag
- Mol, Hans. 1976: *Identity and the sacred. a sketch for a new social-scientific theory of religion*. Oxford : Blackwell
- Nicolaisen, Tove.1990; *De tror på ordentlig. muslimer og kristne møtes i Norge. analyse av en usynlig dialog*. Oslo: Menighetsfakultetet
- Opsal, Jan, 2005: *Islam. Lydighetens vei*. 2 utg. Oslo: Universitetsforlaget
- Opsal, Jan og Bakke, Arild M., 1994; *Mellom kors og halvmån. Kristne perspektiver på møtet med islam*. Oslo: Credo Forlag A.S
- Prieur, Annick. 2004: *Balansekunstner. Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax Forlag
- Repstad, Pål. 2000; *Religiøst liv i det moderne Norge. Et sosiologisk kart*. 2 utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Romarheim, Arild: *Dekalog om dialog*.
- Romarheim, Arild, 6. juli 2009: *Bevisstgjøring nødvendig. Vårt Land*
- Romarheim, Arild, 1983: Kristendommens syn på seg selv i forhold til andre religioner. Asheim, Ivar/Holter, Åge/ Kvalbein, Hans, og Sæbø, Magne, 1983: *For kirke og skole. Festskrift til Ole Modalsli på 70-årsdagen 1. april 1983*. Oslo: Universitetsforlaget
- Rudvin, Arne. 1971: *Evangeliet og islam. Er en dialog med islam mulig?*. Oslo: Den norske muhammedanermisjon

- Wikan, Unni. 1995: *Mot en ny norsk underklasse. Innvandrere, kultur og integrasjon.* Oslo: Gyldendal Forlag
- Winzeler, Robert L., 2008. *Anthropology and religion. What we know, think, and question.* Lanham, Md. : AltaMira Press
- Østberg, Sissel. 2003: *Muslim i Norge. Religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere.* Oslo: Universitetsforlaget